

**LASTA KOSKEVAN PUHEEN KEHYKSET
SIJAISVANHEMPIEN JA
PERHEKOTIVANHEMPIEN
RYHMÄTYÖNOHJAUSKESKUSTELUISSA**

Saara Martinez
Pro gradu –tutkielma
Psykologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Marraskuu 2015

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Psykologian laitos

MARTINEZ, SAARA: Lasta koskevan puheen kehykset sijaisvanhempien ja perhekotivanhempien ryhmätyönohjauskeskusteluissa

Pro gradu -tutkielma, 47 s., 1 liites.

Ohjaaja: Arno Laitila

Psykologia

Marraskuu 2015

TIIVISTELMÄ

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkasteltiin sijaisvanhempien ja ammatillisten perhekotien johtajapariskuntien sijoitettuja lapsia ja nuoria koskevaa puhetta ryhmätyönohjauksen kontekstissa. Tutkielman aineisto koostui kahdesta työnohjausryhmästä (sijaisvanhemmat ja perhekotivanhemmat). Analyysimenetelmänä käytettiin Erving Goffmanin kehysanalyysia. Tutkielman tarkoituksena oli tunnistaa sijaisvanhempien ja perhekotivanhempien käyttämät sijoitettuja lapsia ja nuoria koskevan puheen kehykset. Lisäksi tutkielmassa tarkasteltiin kehysten välisiä eroja lapsissa ja nuorissa nähtyjen muutoksen mahdollisuuksien suhteen, sekä sijaishuollon ammatillisuuden vaikutusta lasta koskevaan puheeseen. Sekä sijaisvanhempien että perhekotivanhempien ryhmistä tunnistettiin viisi kehystä: 1) Kasvatuksellinen, 2) Ongelmalähtöinen, 3) Käytäntö- ja olosuhdekeskeinen (sijaisvanhemmat)/Ammatin ja yrittäjyyden (perhekotivanhemmat), 4) Henkilökohtainen sekä 5) ”Lapsen ääni” -kehys. Eri kehyksissä sijaishuoltajat kuvasivat sijoitettuihin lapsiin liittyvää todellisuutta eri näkökulmista. Kehykset erosivat toisistaan puheessa ilmaistujen muutoksen mahdollisuuksien suhteen. Kasvatuksellinen kehys sisälsi molemmissa ryhmissä eniten muutoksen mahdollisuuksia. Ongelmalähtöisen kehyksen piirissä muutoksen mahdollisuudet kuvattiin molemmissa ryhmissä huomattavan vähäisinä. Työnohjaajat pyrkivät luomaan tilaa muutoksen mahdollisuudelle esittämällä uudenlaisia tulkintoja osallistujien lapsipuheen sisällöistä. Lasta koskevassa puheessa esiintyi jonkin verran ryhmien välisiä eroja. Yksi keskeisimmistä eroista oli perhekotivanhempien esiin tuoma ammatillisuuden ja yrittäjyyden ulottuvuus ja etäisempi kuvaustapa suhteessa sijoitettuihin lapsiin. Perhekotivanhempien lapsipuhe erosi sijaisvanhemmista myös siten, että heidän lapsipuheessaan oli useammin yhteisöllinen ulottuvuus. Ryhmät erosivat myös henkilökohtaiseen kehykseen sijoittuvan puheen määrässä. Perhekotivanhempien ryhmässä henkilökohtaiseen kehykseen sijoittuvaa puhetta käytettiin alusta asti enemmän kuin sijaisvanhempien ryhmässä. Lapsipuheen monet kehykset ilmensivät sijaisvanhempien ja perhekotivanhempien monitahoista ja monikerroksista todellisuutta. Kukin kehys toi esiin erilaisen puolen sijoitettujen lasten vanhempina toimimisen todellisuudesta. Kyky siirtyä lasta koskevassa puheessa kehyksestä toiseen näyttäisi olevan yhteydessä muutoksen mahdollisuuksien ilmaisuun.

Avainsanat: lasta koskeva puhe, sijaisvanhemmat, perhekotivanhemmat, työnohjaus, kehysanalyysi

SISÄLLYS

JOHDANTO	1
AINEISTO JA MENETELMÄ.....	11
Tutkimusaineisto	11
Tutkimusmenetelmä.....	13
Tutkimuksen kulku	15
TULOKSET	17
Sijaisvanhempien käyttämät kehykset	17
Muutoksen mahdollisuudet sijaisvanhempien lapsipuheessa	26
Perhekotivanhempien käyttämät kehykset	28
Muutoksen mahdollisuudet perhekotivanhempien lapsipuheessa	37
POHDINTA	39
LÄHTEET	45
LIITE 1: LITTEROINNISSA KÄYTETYT SYMBOLIT	48

JOHDANTO

Lasten ja nuorten pahoinvointi on herättänyt runsaasti keskustelua viime vuosina. Muun muassa uutiset sekä lapsiin ja nuoriin kohdistuneista että näiden tekemistä väkivallanteoista ovat lisänneet huolta ja kysymyksiä lastensuojelun kyvystä vastata kohtaamiinsa haasteisiin. Myös tilastot näyttäisivät tukevan viestiä lasten ja nuorten lisääntyneestä pahoinvoinnista. Tilastojen mukaan lastensuojelun asiakasmäärät ovat olleet jo pitkään kasvussa, vaikka erilaisia kehittämishankkeita on toteutettu runsaasti (Sipilä & Österbacka, 2013; Suomen virallinen tilasto, SVT). Esimerkiksi kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on jatkuvasti kasvanut viimeiset kaksikymmentä vuotta, joiden aikana vain vuonna 2009 määrässä näyttää tapahtuneen hieman laskua (SVT).

Lastensuojelun asiakasmäärien tilastolliseen kasvuun on viime vuosien osalta löydettävissä muitakin syitä kuin varsinaiset lastensuojelun tarpeessa tapahtuneet muutokset. Vuonna 2008, lastensuojelulain uudistuksen myötä, ilmoituskynnystä laskettiin, ilmoitusvelvollisten määrää lisättiin ja raportointia, tilastointia sekä asiakasmäärien laskemista tarkennettiin (Sipilä & Österbacka, 2013; SVT). Edellä mainituilla muutoksilla uskotaan olevan osuutta tilastoissa näkyvään asiakasmäärien kasvuun, joskaan niiden ei oleteta selittävän sitä kokonaan. Täsmällistä tietoa lastensuojeluasiakkuuksien kokonaismäärästä ei edelleenkään ole esimerkiksi siitä syystä, että sama lapsi voi olla mukana sekä avo- että sijaishuollon tilastoissa (Sipilä & Österbacka, 2013).

Lasten ja nuorten pahoinvointiin on yhteiskunnallisesti pyritty puuttumaan muun muassa lainsäädännön kautta. Uusi lastensuojelulaki astui voimaan vuonna 2008, ja lakiin on tehty useita muutossäännöksiä myös tämän jälkeen. Vuonna 2015 astui voimaan uusi perhehoitolaki, joka korvasi aiemman perhehoitajalain sekä joitakin sosiaalihuoltolain perhehoitoa koskevia säännöksiä (Hallituksen esitys eduskunnalle perhehoitolaiksi). Uusi oppilas – ja opiskelijahuoltolaki astui voimaan elokuussa 2014, ja se velvoittaa kuntaa tarjoamaan kaikille alueellaan toimivien oppilaitosten opiskelijoille muun muassa koulupsykologin palvelut. Psykologeilla siis nähdään jo lainsäädännön pohjalta olevan olennainen rooli lasten – ja nuorten pahoinvointiin vastaamisessa. Lastensuojelutyöhön liittyvää tutkimusta on kuitenkin psykologian parissa toistaiseksi tehty varsin niukasti.

Tässä tutkielmassa tarkastelin lastensuojelulasten arkipäivässä toimivien sijaisvanhempien ja perhekotien johtajapariskuntien (myöhemmin myös: perhekotivanhemmat) tapoja puhua heille sijoitetuista lapsista sekä sitä, millaisena sijoitettuihin lapsiin liittyvä todellisuus heidän puheenvuoroissaan näyttäytyi. Tutkielmassa käytetty aineisto koostui sijaisvanhempien ja ammatillisten perhekotien johtajapariskuntien ryhmätyönohjausistunnoista. Tutkielma on osa

Jyväskylän yliopiston Psykoterapian opetus- ja tutkimuslinikalla tehtävää *Ennen ja jälkeen huostaanoton – Kehittyvän reflektion muodot ja asiantuntijuuden ulottuvuudet ehkäisevässä ja korjaavassa lastensuojelutyössä* –tutkimushanketta (Laitila, 2007). Seuraavaksi esittelen tutkielman kannalta keskeistä käsitteistöä ja tutkimusta. Johdannon lopussa määrittelen tutkimusongelman ja tutkimuskysymykset.

Laki määrittelee *lastensuojelun* toiminnaksi, jonka päämääränä on ”*turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun*” (Lastensuojelulaki 417/2007, 1.§). Joskus näiden lasten oikeuksien turvaaminen edellyttää lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. *Sijoitus* voidaan tehdä avohuollon sijoituksena, kiireellisenä sijoituksena, huostaan otettuna, hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä tai jälkihuollon sijoituksena (Lastensuojelulaki; Saastamoinen, 2010). Sijaishuollon muotoja ovat perhehoito, ammatillinen perhehoito sekä laitoshuolto. Tutkielmani aihe liittyy kahteen ensimmäiseen, joten esittelen niitä seuraavaksi.

Lastensuojelu 2013 –tilastoraportin (SVT) mukaan vuoden 2013 aikana kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli 18 022 lasta ja nuorta (0–20-v.), joista 6 626 (37%) oli perhehoidossa ja 2 349 (13%) ammatillisissa perhekodeissa (lopuista 39% laitoshuollossa ja 11% ”muussa huollossa”). Luvut perustuvat viimeisimpään sijoitustietoon, mutta vuoden aikana lapsella on voinut olla useita erilaisia sijoituksia.

Perhehoito on lastensuojelussa ensisijainen sijaishuollon muoto ja sillä tarkoitetaan yleensä lapsen tai nuoren hoidon järjestämistä yksityiskodissa eli *sijaisperheessä* (Lastensuojelulaki; Perhehoitolaki). Lain mukaan perhehoidon tavoitteena on tarjota lapselle mahdollisimman kodinomaisen ympäristö ja mahdollisuus läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää perusturvallisuuden ja sosiaalisten suhteiden kehittymistä. Turvallisten vuorovaikutussuhteiden onkin todettu olevan yksi merkittävimmistä lasta tukevista tekijöistä lastensuojelussa ja sijaishuollossa (esim. Bardy, 2013; Eronen, 2013; Redding, Fried, & Britner, 2000; Sipilä & Österbacka, 2013; Wilson, Petrie, & Sinclair, 2003). Perhehoitajan tulee koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella olla tehtävään soveltuva (Perhehoitolaki, 2015). Sijaisperheen tulee kyetä vastaamaan sijoitettavan lapsen tarpeisiin, ja perhehoidon tueksi tulee tarvittaessa järjestää riittävät tukitoimet sisältäen myös työnohjauksen. Kunnat järjestävät perhehoitoa toimeksiantosuhteisena (sijaisperheet) tai ostavat perhehoidon ammatilliselta perhekodilta (Perhehoitolaki).

Ammatillinen perhekotihoito sijoittuu sijaisperheen ja laitoshoidon välimaastoon (Saastamoinen, 2010; SVT). Ammatilliset perhekodit toimivat aluehallintoviraston luvalla (Laki yksityisistä sosiaalipalveluista). Ammatillinen perhekotitoiminta edellyttää vähintään kahta

perhehoitajaa, joista ainakin toisella tulee olla kasvatus- ja hoitotehtäviin soveltuva koulutus sekä riittävä kokemus (Perhehoitolaki). Ammatillisilta perhekodeilta edellytetään sijaisperheitä vahvempaa osaamista, ja niihin voidaan sijoittaa hoidon ja kasvatuksen tarpeiltaan vaativampia lapsia ja nuoria kuin sijaisperheisiin (Saastamoinen, 2010). Laitoshuollolla tarkoitetaan muun muassa lastenkoteja, koulukoteja, vastaanottoyksiköitä ja perhekuntoutusyksiköitä. Tämän tutkielman aineistossa esiintyvät sijaishuollon toimijat edustavat perhehoitoa ja ammatillista perhehoitoa eli sijaisvanhempia ja perhekotivanhempia. Molempiin toimijoihin viitatessani käytän termiä *sijaishuoltajat*.

Lasten parissa työskentelevien keskuudessa ”*lapsen ääni*” on muodostunut verrattain suosituksi käsitteeksi. Sillä kuitenkin viitataan hyvin monenlaisiin asioihin. Lapsen äänellä on viitattu esimerkiksi lastensuojeluasiakirjoissa kirjattuihin lapsen tekoihin, toimintaan, toiveisiin ja käsityksiin omasta tilanteestaan (Kääriäinen, 2006). Sillä saatetaan myös tarkoittaa lapsen näkökulmaa – tai aikuisten oletusta lapsen näkökulmasta – ja pyrkimystä sen huomioon ottamiseen. Sosiaalityön asiakirjoja tarkastelleessa tutkimuksessaan Kääriäinen (2006) toteaa, että lapsen ääntä käyttävät ”puheenvuorot” voivat perustua lapsen omaan puheeseen, ammattilaisten ja muiden aikuisten välittämään lapsen puheeseen tai lapsen havainnointiin joko toimijana tai toiminnan kohteena.

Tutkielmassa tarkastelin sijaisvanhempien ja perhekotivanhempien heille sijoitettuja lapsia koskevaa puhetta ryhmätyönohjauksen kontekstissa. Sijaishuollon parissa työskentelevien keskuudessa suoritettujen kyselyiden perusteella sijaisvanhemmat ja perhekotivanhemmat näyttäisivät olevan työnohjauksen suhteen varsin erilaisessa asemassa (Muuronen, Sariola, & Varsa, 2009; Nurminen, 2015). Vuonna 2009 suoritetussa kyselyssä sijaisvanhemmat ja perhekotivanhemmat sijoittuivat kokemuksissaan työnohjauksen saatavuudesta jatkumon ääripäihin (Muuronen ym., 2009). Sijaisvanhemmista 29% ilmoitti kyselyssä, että heille ei ollut saatavilla lainkaan työnohjausta, kun taas perhekotivanhempien kohdalla vastaava luku oli vain kaksi prosenttia, ja peräti 89% perhekotivanhemmista arvioi työnohjauksen saatavuuden riittäväksi. Vuonna 2014 Perhehoitoliiton sijaisvanhempien keskuudessa suorittamassa kyselyssä 58% ilmoitti saaneensa työnohjausta, mutta 12% ei ollut kuullut työnohjauksesta lainkaan (Nurminen, 2015).

Työnohjaus on syntynyt sosiaalityön, kirkon ja terapiatyön kontekstissa, ja sitä on perinteisesti käytetty ihmisten parissa toimivien, vaativaa asiakastyötä tekevien ammattilaisten työn tukemiseen hoito-, sosiaali- ja kasvatusaloilla (Alhanen ym., 2011; Hyrkäs, Lehti, & Paunonen-Ilmonen, 2001; Keski-Luopa, 2007). Vähitellen työnohjaus on levinnyt monille muillekin ammattialoille, niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla. Työnohjaus on ohjattavan työn tutkimista,

arviointia ja kehittämistä työnohjaajaksi pätevöityneen ohjaajan avulla (Alhanen ym., 2011; Punkanen, 2010). Työnohjauksessa työhön liittyviä kysymyksiä ja ongelmia käsitellään tavoitteellisesti, vuorovaikutuksessa ohjaajan sekä mahdollisen työnohjausryhmän kanssa (Punkanen, 2010). Työnohjauksen tulee olla vapaaehtoista ja ohjattavan työhön liittyvistä tarpeista lähtevää (Punkanen, 2010). Työn lisäksi työnohjauksessa tarkastellaan ohjattavaa työntekijänä (Paunonen-Ilmonen, 2001). Työnohjauksen on todettu vaikuttavan ohjattavien hyvinvointiin, terveyteen, motivaatioon, ja näin ollen sen kautta on mahdollista vaikuttaa myös työn tuloksellisuuteen (Alhanen ym., 2011; Keski-Luopa, 2007). Vaativassa kliinisessä asiakastyössä työnohjauksen uskotaan parantavan myös asiakkaiden turvaa (Hyrkäs, Lehti & Paunonen-Ilmonen, 2001).

Työnohjaus on ammatillisen kasvun ja työn laadullisen kehittämisen väline, josta haetaan apua työn parempaan ymmärtämiseen, työn kuormittavuuden säätelyyn sekä työyhteisön haasteiden käsittelyyn (Alhanen ym., 2011; Keski-Luopa, 2007). Työnohjaus voidaan nähdä arkityön ammatillisena reflektointina, jossa työntekijä pysähtyy pohtimaan toimintaansa työssä – sen lähtökohtia, tavoitteita ja seurauksia – ulkopuolisen ammattilaisen ohjauksessa (Alhanen ym., 2011). Työnohjaus ei siis ole käytännön työstä irrallinen prosessi, vaan osa työtä ja työssä oppimista (Sampolahti, 1996). Ohjausprosessissa ohjattava oppii hahmottamaan työelämän ilmiöitä sekä omaa suhdettaan niihin. Tämä auttaa selkiyttämään työn päämääriä ja kehittämään keinoja niiden saavuttamiseksi (Alhanen ym., 2011). Työnohjauksessa opittavaa ammatillista reflektointikykyä on tarkoitus oppia hyödyntämään myös arkisissa työtilanteissa, ohjaustilanteiden ulkopuolella – tätä kutsutaan siirtovaikutukseksi (Alhanen ym., 2011; Punkanen, 2010). Oman toiminnan ja sen seurauksien monipuolinen ja laaja hahmottaminen vahvistaa ammatti-identiteettiä sekä työntekijän kokemusta omasta toimijuudesta, jolloin toiminnasta tulee jäsentyneempää ja tavoitteellisempaa, haparoinnin ja mekaanisen suorittamisen sijaan (Alhanen ym., 2011; Punkanen, 2010). Työnohjauksen on tarkoitus palvella paitsi ohjattavia myös laajemmin sitä (työ)yhteisöä tai organisaatiota, jossa ohjattavat työskentelevät ja edistää myös sen päämäärien saavuttamista (Alhanen ym., 2011; Sampolahti, 1996).

Työnohjaus tulee käsitteenä lähelle muun muassa (lisä)koulutusta, konsultaatiota, mentorointia, valmennusta (*coaching*) sekä terapiaa. Työnohjauksella ei kuitenkaan ole täsmällistä, ennalta määriteltyä asiasisältöä tai tavoitetta, eikä työnohjaajan tehtäviin kuulu konkreettisten toimintaohjeiden antaminen ohjattavalle (Alhanen ym., 2011; Punkanen, 2010). Työnohjaajan pääasiallinen tehtävä ei ole tarjota ohjattaville lisää tietoa tai asiantuntijuutta työhön liittyen, vaan auttaa heitä refleктоimaan omaa toimintaansa. Näin ollen työnohjaajan ei myöskään tarvitse olla saman alan kokeneempi ammattilainen, kuten mentorointisuhteessa (Alhanen ym., 2011; Keski-

Luopa, 2007; vrt. Bernard & Goodyear, 1992). Työnohjaajan tulee toimia ohjattavia tukien ja kannatellen (*holding*), mutta tarvittaessa myös konfrontoiden; jälkimmäisellä viitataan esimerkiksi epäasianmukaisen toiminnan osoittamiseen (Punkanen, 2010; Sampolahti, 1996). Lisäksi ohjaajalla on niin sanottu säiliötehtävä (*containing/container function*), jolla viitataan vuorovaikutusprosessiin, jossa ohjaaja ottaa vastaan, eli säilöön, ohjattavan voimakkaita ja mahdollisesti vaikeita tai kaoottisia kokemuksia palauttaen ne eri tavoin muotoiltuna takaisin ohjattavalle (Keski-Luopa, 2007; Punkanen, 2010; Sampolahti, 1996). Työnohjauksessa voidaan käsitellä myös henkilökohtaisia ja ohjattavan yksityiselämään liittyviä kysymyksiä, minkä vuoksi työnohjaus saattaa muistuttaa terapiaa. Työnohjauksessa työskentelyn fokuksessa tulee kuitenkin olla ohjattavan työ ja sen kehittäminen, jolloin henkilökohtaisiakin asioita tulee käsitellä ohjattavan työn näkökulmasta (Alhanen ym., 2011; Bernard & Goodyear, 1992; Punkanen, 2010). Toinen yhtymäkohta terapiaan on työnohjauksen luottamuksellisuus. Työnohjaussuhteen alussa tulee sopia, mitä luottamuksellisuus eri osapuolten näkökulmasta tarkoittaa. Useimmiten sovitaan, että sekä ohjaaja että ohjattava(t) ovat vaitiolovelvollisia työnohjauksessa käsitellyistä asioista (Alhanen ym., 2011).

Työnohjauksen keskeisiä työskentelytapoja ovat teemakeskeinen työskentely, tapaustyöskentely, prosessikeskeinen työskentely sekä kriisitilanteisiin liittyvä työskentely (Alhanen ym., 2011). Teemakeskeisessä työskentelyssä työnohjauksessa käsiteltävät aiheet sovitaan etukäteen, esimerkiksi istunnon alussa tai edellisen istunnon lopussa. Tapauskeskeisessä (*case*) työskentelyssä käsitellään käytännön työssä kohdattuja tilanteita ja tapauksia. Prosessikeskeisessä työskentelyssä istuntojen teemoja tai käsiteltäviä tapauksia ei määritellä etukäteen vaan istunnossa käsiteltävät asiat nousevat esiin tilannekohtaisesti. Kriisitilanteisiin liittyvä työnohjaus voi olla erityistä *kriisityönohjausta*, joka edellyttää erikoistumista kriisityöskentelyyn. Myös tavanomaisen työnohjauksen yhteydessä voi nousta esiin kriisejä. Tämän tutkielman aineistossa sijaisvanhempien ja perhekotivanhempien ohjausryhmien työskentelytavat paikantuivat tapaus- ja prosessikeskeiseen työskentelyyn.

Työnohjaus voidaan toteuttaa yksilö-, ryhmä- tai yhteistyönohjauksena (esim. Alhanen ym., 2011; Punkanen, 2010). Yksilötyönohjaus on nimensä mukaisesti ohjaajan ja yhden ohjattavan kahdenväliseen työskentelyyn pohjautuva ohjausmuoto. Yhteistyönohjauksessa työskentelyyn osallistuu koko työyhteisö tai jokin toiminnallisen kokonaisuuden muodostava osa työyhteisöstä. Ryhmätyönohjauksessa ryhmä muodostuu useimmiten saman alan edustajista, mutta ryhmän jäsenet voivat tulla kuulua eri työyhteisöihin. Ryhmätyönohjaukseen liittyy myös ryhmädynaamisia ilmiöitä (Punkanen, 2010). Ryhmässä ohjattavat joutuvat ottamaan huomioon ryhmän muut jäsenet sekä näiden mahdolliset reaktiot, mutta toimivat toisilleen myös peilinä ja tukena esimerkiksi tietoa

ja kokemuksia jakamalla (Punkanen, 2010). Tässä tutkielmassa käytetty aineisto koostui ryhmätyönohjausistunnoista.

Vuorovaikutukseen perustuvan reflektiivisen työnohjauksen on todettu auttavan työntekijöitä hallitsemaan voimakkaita tunteita ja stressiä, joita vaikeassa tilanteessa olevien lasten ja perheiden parissa työskentely aiheuttaa (Bernstein & Edwards, 2012). Amini Virmani ja Ontai (2010) ovat löytäneet alustavaa näyttöä reflektiivisen työnohjauksen ja hoidettaviin lapsiin liittyvään ymmärrykseen yhteydestä. Heidän mukaansa mahdollisuus reflektoida vuorovaikutusta lasten kanssa ja pohtia lasten käytöksen taustalla vaikuttavia motiiveja lisää hoitajien sensitiivisyyttä ja kykyä tarkastella asioita lapsen näkökulmasta. Lisäksi lasten kokemusten pohtiminen auttaa hoitajia tulemaan tietoisiksi omista tarkoituseristään ja mielentiloistaan, jotka myös vaikuttavat vuorovaikutukseen hoidettavien kanssa (Amini Virmani & Ontai, 2010).

Tutkielmani teoreettinen ja metodologinen viitekehys rakentui Erving Goffmanin (1986) *kehysanalyysin* pohjalle. Esittelen sitä seuraavaksi teoreettisin osin ja *Menetelmä*-osiossa menetelmällisten sovellusten osalta. Kehysanalyysin teoreettinen paikantaminen on haasteellista, koska Goffmanin teoreettisia ideoita on tulkittu hyvin ristiriitaisesti, ja hänet yhdistetty useisiin eri koulukuntiin (Puroila, 2002a). Teoksessa *Frame Analysis – An Essay on the Organization of Experience* (1986) Goffman mainitsee useita teoreetikoita (mm. James, Schutz, Garfinkel & Bateson), joiden näkökulmia hän kertoo laajalti lainanneensa ja yhdistäneensä. Sen, millä tavoin hän sen on tehnyt, Goffman jättää avoimeksi (Puroila, 2002a). Puroilan (2002a) mukaan Goffman itse näyttää välttäneen leimautumista mihinkään yksittäiseen koulukuntaan. Useimmiten Goffman yhdistetään kuitenkin symboliseen interaktionismiin, etnometodologiaan tai fenomenologiseen sosiologiaan (Puroila, 2002a; 2002b). Goffmanin roolista vuorovaikutuksen ja läsnäolon tutkijana ja teoreetikona vallitsee kuitenkin kohtalainen yksimielisyys (Puroila, 2002a; 2002b).

Vuorovaikutuksen analysoinnissa Goffman ei lähde liikkeelle yksilöstä, vaan *sosiaalisesta tilanteesta* (Puroila, 2010). Sosiaalinen tilanne on potentiaalinen vuorovaikutustilanne, jossa kaksi tai useampia ihmisiä on samanaikaisesti näkö- ja kuuloetäisyydellä toisiinsa nähden. Sosiaalista tilannetta, jossa tapahtuu kohdentunutta, kasvokkaista vuorovaikutusta Goffman (Puroila, 2010 mukaan) nimittää *kohtaamiseksi*. Kohtaamisessa ihmisillä on jaettu huomion kohde, esimerkiksi keskustelu. Samassa sosiaalisessa tilanteessa voi tapahtua useita kohtaamisia, mutta on myös mahdollista, ettei kohtaamista tapahdu lainkaan (Puroila, 2002a; 2002b; 2010).

Goffman (1986) määrittelee kehysanalyysin sosiaalisen todellisuuden analyysiksi. Kysymys: ”*Millaisissa olosuhteissa ajattelemme asioiden olevan todellisia?*”, suuntaa huomion sekä yksilön sisäiseen tulkintaan todellisuudesta että niihin ulkoisiin olosuhteisiin, joissa tulkinta tehdään (Goffman, 1986; Puroila, 2002b). Goffman lähestyy sosiaalista todellisuutta

situationaalisesti eli tilanteisesti, ja keskeinen kysymys, jonka pohjalta yksilö hänen mukaansa osallistuu kuhunkin tilanteeseen, on: ”Mitä täällä tapahtuu?” (“What is it that’s going on here?”) (Goffman, 1986). Goffmanin mukaan yksilö pyrkii kussakin tilanteessa löytämään osuvimman määrittelyn sille, mitä siinä on tapahtumassa ja miten hänen tulisi siinä toimia. Puroilan (2002a; 2002b) mukaan Goffman suhtautuu kriittisesti sellaisiin sosiaalisen konstruktionismin ja symbolisen interaktionismin näkemyksiin, joissa todellisuuden objektivoitumisen taso kielletään ja jotka korostavat tilanteiden ainutkertaisesta määrittelyä sekä sosiaalisen todellisuuden jatkuvaa uudelleen rakentumisesta ja paikallista tuottamista. Goffman näkee maailman olevan jollakin tavalla määrittynyt joka hetki. Yksilön tehtävä on toimia määrittelyn mukaisesti. Puroila (2002b, s.28) toteaa kehysanalyysissä olevan kyse siitä, ”miten ulkopuolinen maailma ja kulloinkin läsnä oleva tilanne rakentavat yksilön kokemusta todellisuudesta”.

Peräkylän (1990) mukaan Goffmanin kehysanalyysi tarkastelee sitä kulttuurisesti annettua, mikä jäsentää ja säätelee yksilön toimintaa ja pyrkimyksiä. Kulttuurisesti annettu liittyy erottamattomasti ihmisen toimintaan siten, että kulttuuri, jonka yksilö on sisäistänyt ja jonka kontekstiin tilanne sijoittuu, ikään kuin määrittelee parametrit, joiden pohjalta yksilö toimii (Peräkylä, 1990). Toimintaa ohjaavat kehykset, jotka myös auttavat muiden toiminnan tulkitsemisessä. Toimintatavat tilanteissa eivät siis ole yksilön vapaasti valittavissa, vaan kulttuuri ja kehykset määrittävät ja rajoittavat sitä, millä tavalla missäkin tilanteessa tulee toimia ja mikä kunkin osallistujan rooli on (Puroila, 2002a; 2002b). Sosiaalisissa tilanteissa ihmisten on jollakin tavalla otettava huomioon muut läsnäolijat; tämä velvoite korostuu erityisesti kasvokkaisessa vuorovaikutustilanteessa eli kohtaamisessa (Puroila, 2002a; 2002b). ”Keskustelutilanteissa pätee Goffmanin mukaan sellainen pyhä periaate, että osanottajat varjelevat toistensa *kasvoja*. Tämä tarkoittaa sitä, että keskustelijat ovat toisilleen huomaavaisia ja vaalivat toistensa omanarvon tuntoa.” (Alasuutari, 2011, s.179, korostus lisätty). Vuorovaikutuksen osapuolet pyrkivät siis välttämään ”kasvojen menetystä” eli sitä, että heidän puutteensa ja heikkoutensa paljastuvat (Puroila, 2002a). Tästä voi seurata esimerkiksi se, ettei osapuolten puhe kuvaa asioiden todellista tilaa vaan sitä, mitä he pitävät sosiaalisesti suotavana.

Goffman (1986) erottaa toisistaan *yksilön/persoonan* ja *roolin*. Roolilla hän viittaa erityisiin kapasiteetteihin tai funktioihin, joissa ihminen toimii tietyissä tilanteissa. (”Sanomme Matti Meikäläistä hyväksi putkimieheksi, huonoksi isäksi, uskolliseksi ystäväksi jne.”, Goffman 1986, s. 128, käännös: SM). Persoonalla Goffman puolestaan viittaa elämäntarinan subjektiin – yksilöön, jolla on *henkilökohtainen identiteetti*, joka koostuu erilaisista funktioista eli rooleista (esim. ammatillinen, kotiin ja perheeseen liittyvä jne.). Arkipuheemme heijastaa käsitystä vaihtuvista rooleista: käytämme esimerkiksi sanaa ”työrooli”, tai saatamme kuvata asioiden merkitystä

itsellemme asiakkaana, potilaana, ammattilaisena ja niin edelleen. Myöskään persoona ei Goffmanin näkemyksessä vaikuttaisi olevan tilanteesta toiseen pysyvä, vaan se mikä on yhdessä kontekstissa persoona, on toisessa rooli (Goffman, 1986; Puroila, 2002a). Tätä Goffman (1986 s. 270) havainnollistaa esimerkillä: voidaan yhtä hyvin puhua naisista, jotka eivät ole äitejä kuin presidenteistä, jotka eivät ole naisia. Esimerkiksi sukupuoli voi siis tilanteesta riippuen edustaa joko persoonaa tai yhtä yksilön monista rooleista (Puroila, 2002a).

Peräkylän (1990) mukaan kehys ei ainoastaan määrittele tilannetta ja sen merkitystä osallistujille vaan myös heidän asemansa ja identiteettinsä tilanteessa – sen mitä he ovat omissa ja toistensa silmissä. Kehys määrittelee kunkin osanottajan ominaisuudet, oikeudet ja velvollisuudet tilanteessa ilman, että niitä tarvitsee sanallisesti ilmaista (Peräkylä, 1990). Tutkimuksessaan identiteettien tuottamisesta kuolevan potilaan hoidossa, Peräkylä (1990) toteaa, että erilaisten kehysten mukainen toiminta sekä tuottaa että ylläpitää erilaisia identiteettejä. Identiteettiä ja persoonaa pidetään usein pysyvinä ja muuttumattomina yksilöön liittyvinä piirteinä. Kehysanalyysi kuitenkin nostaa esiin sosiaalisten tilanteiden moninaisuuden ja monikerroksisuuden ja sen kuinka yksilö eri tilanteissa ja kehyksissä voi omaksua ja tuoda ilmi toisistaan suurestikin eroavia ajatus- ja toimintamalleja (Peräkylä, 1990). Peräkylä väittää, että syynä tähän ei kuitenkaan ole epäaitous tai pinnallisuus, vaan sosiaalisen todellisuuden rakentuminen niin, että yksilöön kohdistuvat vaatimukset vaihtelevat tilanteesta toiseen. Goffmanin (1986) mukaan yhdessä tilanteessa voi samanaikaisesti tapahtua useita asioita ja eri osallistujien näkemykset siitä, mitä tilanteessa tapahtuu voivat olla hyvinkin erilaiset. Yksilön rooli tilanteessa vaikuttaa siihen, millaiseksi hän tilanteen arvioi. Goffman (1986) käyttää tästä esimerkkinä ajatusta, että eri joukkueiden kannattajat eivät koe samaa ottelua. Tilanteissa ilmenevät, eri kehysten mukaiset episodit, viittaavat kukin omanlaiseensa todellisuuteen (Peräkylä, 1990). Todellisuuden kokemus rakentuu tilanteissa sen mukaan, mihin huomio kulloinkin kiinnitetään (Goffman, 1986; Puroila, 2002b). Peräkylän mukaan eri kehysten luomien todellisuuksien erillisyys perustuu valikoivaan havaitsemiseen: joitakin asioita jätetään huomioimatta keskityttäessä tiettyyn toimintoon.

Kehykset luovat yhtäältä järjestystä sosiaaliseen elämään, mutta toisaalta myös osoittavat moninaisuudellaan ja muuntuvuudellaan tuon järjestyksen olevan haavoittuvaista (Puroila, 2002a; 2002b; Virkki ym., 2015). Peräkylä (1990) toteaa kehysanalyysin keskeisen huomion kiinnittyvän kehysten välisen dynamiikan analysointiin. Kehysten välisiin suhteisiin liittyy Frame Analysis – teoksessa runsaasti käsitteistöä, joista osa painottaa sosiaalisen todellisuuden järjestäytyneisyyttä ja pysyvyyttä, osa moninaisuutta ja vaihtelevuutta (Puroila, 2002a; 2002b).

Primäärit kehykset edustavat sosiaalisen elämän jatkuvuutta ja järjestäytyneisyyttä, eikä niitä voida palauttaa mihinkään aikaisempaan, alkuperäiseen kehykseen (Puroila, 2002a; 2002b).

Puroila toteaa niiden olevan merkityksen muodostumisen perustaso – kulttuurisesti ja sosiaalisesti ylläpidettyjä tapoja ymmärtää ympäröivän maailman tapahtumia. Goffman (1986) jakaa primäärit kehykset *luonnollisiin* ja *sosiaalisiin*. Luonnolliset kehykset liittyvät puhtaasti fysikaalisiin tapahtumiin, joita luonnehtii tahdosta riippumattomuus, deterministisyys ja kausaalisuus (vrt. luonnon lait); sosiaalisessa kehyksessä tahdolla ja valinnoilla on keskeinen merkitys, ja yksilöt nähdään kompetentteina toimijoina, jotka ovat moraalisesti vastuussa teoistaan ja valinnoistaan (Puroila, 2002a; 2002b; 2010).

Kehysten moninaisuus ja vaihtelevuus tulee esiin kehysten *muunnoksissa* (Goffman, 1986; Puroila, 2002a; 2002b). Muunnoksissa alkuperäisen tapahtuman merkitys ja siihen liittyvä toiminta muuttuu (esim. taistelu > taisteluleikki; lyödä > olla lyövinään) (Puroila, 2002a; 2002b). Muunnosten päätyypit ovat *istuttaminen/käännös* (keying) ja *väärentäminen/harhautus* (fabrication) (Goffman, 1986; suom. Peräkylä, 1990; & Puroila, 2002a; 2002b). Käännöksessä osallistujat jakavat ymmärryksen siitä, mitä on tapahtumassa (esim. taisteluleikki), kun taas väärentämisessä joitakin osallistujia pyritään johtamaan harhaan (Puroila, 2002a; 2002b). Muunnoksista voidaan edelleen johtaa uusia muunnoksia, jolloin kehykset muodostuvat kerrostuneiksi alkuperäisen kehyksen ytimen ympärille (Goffman, 1986; Puroila, 2002a; 2002b). Uloin kerros määrittelee tulkinnan siitä, mitä tilanteessa on tapahtumassa (esim. **sotaleikki**), mutta myös alkuperäinen merkitys (sota) on tulkinnassa läsnä.

Kehysanalyysi käsittelee myös *kokemuksen haavoittuvuutta* (the vulnerabilities of experience) (Goffman, 1986). Muunnosten ohella haavoittuvuuden mekanismeja ovat epäselvyys, virheellinen kehystäminen, kehysten ristiriidat ja murtuminen (Goffman, 1986; Puroila, 2002a). *Epäselvyys* (ambiguity) viittaa tilanteisiin, joissa (vähintään yksi) osallistuja ei – ainakaan hetkellisesti – kykene määrittelemään, mitä tilanteessa on tapahtumassa. Tämä voi johtua tilanteen epämääräisyydestä tai siitä, että mahdollisia tilanteenmäärittelyjä on useita. *Virheellisestä kehystämisestä* (errors in framing) on kyse silloin, kun yksilö valitsee epäselvässä tilanteessa väärän kehyksen ja orientoituu tilanteeseen virheellisesti (esim. tulkitsee kehitysvammaisuudesta johtuvan epäselvän puheen juopumuksesta johtuvaksi). *Kehysten ristiriita* (frame dispute) viittaa tilanteisiin, joissa tapahtumaa tulkitaan erilaisin, keskenään ristiriitaisin tavoin (esim. pilailu vs. loukkaus). Kehys *murtuu* (breaking frame), kun tilanteessa relevantin kehyksen ylläpitäminen epäonnistuu, eli tilanne muuttuu siten, että vastaus kysymykseen ”Mitä täällä on tapahtumassa?” ei enää päde (Goffman, 1986; Puroila, 2002a). Vaikka sana ’murtuminen’ voi herättää mielikuvia jostakin dramaattisesta, niin kyseessä on usein hyvin tavanomainen tapahtuma, jossa alkuperäinen huomion kohde (esim. keskustelu) väistyy ja huomio kiinnittyy johonkin yllättävään (esim. yllättävä naurunpurskahdus tai puhelu) (Puroila, 2002a). Kehyksen murtuminen aiheuttaa kehyksen

vaihtumisen tai voi jopa hämmentää tilannetta niin, ettei mikään kehys tunnu sopivan siihen; tällöin kyseessä on *negatiivinen kokemus* (negative experience) (Goffman, 1986; Peräkylä, 1990). Termissä sana 'negatiivinen' viittaa siihen, että kokemuksen luonne määrittyy sen kautta, mitä se *ei* ole (Goffman, 1986).

Jokapäiväinen, arkinen elämä koostuu jatkuvasta kehysten vaihtamisesta (Peräkylä, 1990). Yksilö voi yhdenkin tilanteen sisällä liikkua kehyksestä toiseen, ja useita kehyksiä usein esiintyy tilanteessa samanaikaisesti, kerrostuneina. Puroila (2002a) korostaa, että kehysten "valinta" ei useinkaan ole tietoista ja rationaalista, vaan pikemminkin suhteellisen automaattinen tulkintakompetenssiin liittyvä prosessi.

Mitä kehykset siis oikeastaan ovat? Tähän Goffmanin teos – Frame Analysis – ei tarjoa kovinkaan yksiselitteistä tai täsmällistä vastausta. Goffmanin käyttämä käsitteistö on kirjavaa, ja häntä on myös tulkittu hyvin eri tavoin (Peräkylä, 1990; Puroila, 2002a; 2002b; Scheff, 2005). Kehykset on määritelty muun muassa toimintaa säätelevinä "sääntöjen parvina" (Giddens Peräkylän 1990 mukaan) ja "tilanteen määrittelyinä" (Tannen, Peräkylän 1990 mukaan), eivätkä määritelmät ole aina toisiaan poissulkevia. Goffmania ja hänen arvostettuja kommentaattoreitaan yhteen vetäen Peräkylä (1990) toteaa kehysten olevan toimintakokonaisuuksia tai käytäntöjä, jotka ilmenevät vakiintuneina sosiaalisen elämän käytännöissä, ja joista arkisessa kielenkäytössä voidaan puhua erillisinä kokonaisuuksina (esim. tappelu ja leikki). Kehykset vaikuttavat myös siihen, miten totena toiminta koetaan; tappelun tulkitseminen leikkinä tai teatterina heikentää kokemusta sen todellisuudesta, vaikka pelkkä (mahdollisesti virheellinen) tulkinta ei tapahtuman todellista luonnetta (esim. tappelua leikiksi) muutakaan (Puroila, 2002b). Kehys on siis toimintaan liittyvä käsite, joka viittaa siihen, mitä tilanteen osapuolet tekevät ja miten he tekemiseensä liittyen ja sen seurauksena määrittelevät tilannetta (Peräkylä, 1990). Puroilan (2002a) mukaan kehykset ovat kulttuurisesti rakentuneita tapoja ymmärtää erilaisia ilmiöitä – elementtejä, jotka yhdistävät yksilöä ja yhteisöä.

Kiinnostukseni lasta koskevaan puheeseen heräsi suorittaessani psykologiharjoittelua lastensuojelulaitoksessa ja osallistuessani sen aikana erilaisiin lastensuojelutyön keskusteluihin, esimerkiksi hoitotiimien, neuvottelujen, raporttien ja työryhmien muodossa. Olen harjoittelujaksoni jälkeenkin toiminut muutamissa erilaisissa lastensuojelun kenttään sijoittuvissa työtehtävissä, sekä avo- että laitoshuollon piirissä. Lastensuojelutyössä kohtaamani keskustelutilanteet ja niissä esiintyvät moninaiset puhetavat ovat ylläpitäneet ja lisänneet kiinnostustani lasta koskevaan puheeseen lastensuojelun parissa ja avanneet uusia näkökulmia siihen. Syvällisempi filosofisluonteinen kysymyksenasettelu kiinnostukseni taustalla lienee se, missä määrin puheella – paitsi pyritään kuvaamaan – myös luodaan todellisuutta ja voidaanko puheen kautta avata tai sulkea

mahdollisuuksia muutokselle. Tämän tutkielman puitteissa kysymyksiin ei ole löydettävissä lopullisia vastauksia, mutta se toimii alustana ihmettelylle ja uusille kysymyksille.

Tutkimusongelma ja –kysymykset

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella sijoitetuista lapsista ja nuorista puhumisen monimuotoisuutta ja monikerroksisuutta sijaisvanhempien ja perhekotivanhempien ryhmätyönohjauskeskusteluissa. Tutkimusongelmaa lähestytään seuraavien kysymysten avulla:

1. Millaisia kehyksiä on tunnistettavissa sijaisvanhempien ja ammatillisten perhekotivanhempien lapsia ja nuoria koskevasta puheesta ryhmätyönohjauskeskusteluissa?
2. Esiintyykö kehysten välillä eroa siinä, millaisena muutoksen mahdollisuudet sijoitettujen lasten elämässä ja toiminnassa kuvataan?
3. Millä tavoin sijaishuollon ammatillisuus vaikuttaa lapsia koskevaan puheeseen työnohjauksessa eli onko kehyksissä eroa sijaisvanhempien ja perhekotivanhempien välillä ja miten mahdolliset erot ovat ymmärrettävissä?

AINEISTO JA MENETELMÄ

Tutkimusaineisto

Tutkimus on osa *Ennen ja jälkeen huostaanoton – Kehittyvän reflektion muodot ja asiantuntijuuden ulottuvuudet ehkäisevässä ja korjaavassa lastensuojelutyössä* –tutkimushanketta, jonka tavoitteena on selvittää muun muassa henkilökohtaisen ja (ainakin osittain) sanattoman tai jopa tiedostamattoman, automatisoituneen tiedon sekä opitun, ammatillisen teoretiedon vuorovaikutusta lastensuojelun käytännön työssä ja ongelmanratkaisussa (Laitila, 2007).

Tutkimusaineisto on kerätty Jyväskylän yliopiston Psykologian laitoksella, Psykoterapian opetus- ja tutkimuslinikalla syksyn 2007 ja talven 2008 aikana. Aineisto kokonaisuudessaan koostuu kolmesta tutkimuslinikalla toteutetusta työnohjausryhmästä, joista tässä tutkielmassa keskityin kahteen – sijaisvanhempien sekä perhekotivanhempien ryhmään. Ryhmäjako perustui ammatillisuuden tasoon, siten että yksi ryhmä koostui sijaisvanhempipareista, toinen ammatillisten perhekotien johtajaparikunnista ja kolmas lastensuojelun avohuollon tukitoimien parissa työskentelevistä erityistason perheterapeuteista. Sijaisvanhempien ja perhekotiyrittäjien mukaan saamiseksi oltiin yhteydessä Perhehoitoliittoon, Pesäpuu ry:hyn sekä Ammatillisten perhekotien

liittoon (APKL ry). Perheterapeutteja haettiin Keski-Suomen perheterapiayhdistyksen kautta. Ryhmien työnohjaajat olivat vaativan erityistason perheterapeutteja, joilla kaikilla oli kokemusta sekä kliinisestä että työnohjaus- ja konsultaatiotyöstä. Ryhmät arvottiin työnohjaajille. (Laitila, 2007). Ryhmät kokoontuivat kahdeksan kertaa, ja istunnot olivat 1,5 tunnin mittaisia. Istunnoista tehtiin dvd-tallenteet, joita kertyi yhteensä noin 36 tuntia.

Jyväskylän yliopiston tutkimuseettinen lautakunta on antanut hankkeen tutkimusasetelmasta puoltavan lausunnon. Tutkimukseen osallistujat ovat allekirjoittaneet tutkimusluvan ja antaneet kirjallisen suostumuksensa aineiston tutkimuskäyttöön (Laitila, 2007). Tutkimushankkeeseen liittyvää, luottamuksellista työnohjausaineistoa (DVD- ja äänitallenteet) säilytetään Jyväskylän yliopiston Psykoterapian opetus- ja tutkimusklinikan potilasarkistossa, ja sen käsittelyyn osallistuvia sitovat sosiaali- ja terveydenhuollon salassapitosäännökset. Aineiston käsittelyssä tutkimukseen osallistuvien henkilöllisyyden tunnistaminen on tehty mahdolliseksi.

Jätin perheterapeuttien ryhmän tutkielmani ulkopuolelle, koska sen lähestymistapa lastensuojeluun ja työnohjausistuntojen tematiikka oli aikuispsykiatrisesti painottunutta. Lapsia ja näihin liittyviä kysymyksiä käsiteltiin terapeuttien ryhmässä verrattain vähän ja useimmiten aikuisten/vanhempien toiminnan tai näiden kanssa työskentelyn kontekstissa.

Sijaisvanhempien ryhmä koostui alun perin neljästä avioparista, joista kullakin oli vähintään kaksi sijoitettua lasta. Yksi pariskunnista osallistui kuitenkin vain ensimmäiseen istuntoon. Ensimmäisen istunnon jälkeen kaikki kolme pariskuntaa olivat paikalla istunnoissa 2, 5, 6 ja 8. Kolmannesta istunnosta puuttui yksi sijaisisä (M1) ja yksi sijaisäiti (N3) ja neljännestä istunnosta pariskunta 1. Seitsemänteen istuntoon osallistuivat parit 1 ja 2, mutta pari 1 saapui paikalle vasta noin istunnon puolivälissä. Ainoastaan pariskunta 2 osallistui kaikkiin kahdeksaan istuntoon.

Perhekotivanhempien ryhmään kuului kolme perhekotien johtajapariskuntaa, joiden perhekoteihin oli sijoitettuna 3–8 lasta. Kaikki pariskunnat olivat paikalla istunnoissa 2 ja 5. Kahdesta muusta analysoimastani istunnosta puuttui yksi perhekoti-isä (1. istunnosta M2 ja 7. istunnosta M3).

Sijaisvanhempien ryhmässä struktuuri oli vähäistä ja työskentely tapaus- ja prosessikeskeistä. Ryhmän työskentelyjärjestyksestä sovittiin lähinnä se, kenen asioita milläkin kerralla pääasiallisesti käsitellään, mutta itse asioiden tai tapausten käsittely oli hyvin vapaamuotoista ja ryhmäläistä itsestään nousevaa.

Ammatillisten perhekotivanhempien ryhmässä työskentely muodostui vieläkin vapaamuotoisemmaksi. Vuorojakoa ei sovittu vaan ryhmäläiset toivat kullakin kerralla keskusteluun heille sillä hetkellä ajankohtaisia teemoja ja kysymyksiä, joita käsiteltiin vapaasti keskustellen. Perhekotivanhempien ryhmässä työskentely oli suurelta osin prosessikeskeistä.

Valitsin sekä sijaisvanhempien että perhekotivanhempien ryhmistä tarkasteluun erityisesti sijoitettuja lapsia koskevaan puheeseen (jatkossa myös: lapsipuhe) keskittyviä istuntoja ja/tai aineisto-otteita.

Viitataan aineistonäytteiden yhteydessä sijaisvanhempien ryhmään lyhenteellä SV ja perhekotivanhempien ryhmään lyhenteellä PK. Ryhmien ohjaajat esiintyvät näytteissä lyhenteellä O. Litteroiduissa aineistonäytteissä esiintyvät merkit selityksineen löytyvät liitteestä.

Tutkimusmenetelmä

Kehysanalyysin kautta oli mahdollista tarkastella lasta koskevan puheen monitahoisuutta ja -kerroksisuutta työnohjauskeskusteluissa sekä analysoida useita ja keskenään vastakkaisiakin tapoja ymmärtää tilanteita. Kehysanalyysi lähtee oletuksesta, että sosiaaliseen tilanteeseen osallistujat voivat omaksua erilaisia lähestymistapoja ja näkökulmia kontekstista riippuen sekä vaihtaa niitä tilanteen mukaan (Virkki ym., 2015). Kehysanalyysi mahdollistaa tutkimuksen kohdistamisen näihin lähestymistapoihin yksilöiden sijaan, mikä tämän tutkielman kohdalla tarkoittaa lapsipuheen kehysten tarkastelua sitä tuottavien sijaishuoltajien sijaan.

Goffmanin *Frame Analysis* -teos jättää melko avoimeksi sen, miten kehysanalyysi menetelmällisesti etenee ja miten kehysten tunnistaminen tapahtuu (Puroila, 2002a; 2002b). Yhtenäistä ja selkeää kehysanalyysiin perustuvaa analyttistä viitekehystä ei ole löydettävissä (Puroilaa lukuun ottamatta) myöskään aiemmasta kirjallisuudesta tai kehysanalyysiin pohjautuvasta tutkimuksesta, joissa kehysanalyttiset ideat ovat toimineet lähinnä inspiraationa tulkinnalle (Puroila, 2002b). Apuna kehysanalyysin soveltamisessa ja esimerkkeinä erilaisista mahdollisuuksista jäsenellä kehyksiä käytin aiempia kehysanalyysiä soveltaneita tutkimuksia (esim. Husso ym., 2012; Peräkylä, 1990; Puroila, 2002b; Virkki ym., 2015). Pääasiallisena tukena analyysin soveltamisessa ja konkreettisessa etenemisessä toimi kuitenkin Anna-Maija Puroilan teos *Erving Goffmanin kehysanalyysi sosiaalisen todellisuuden jäsentäjänä* (2002a).

Kehysanalyttisessä tutkimuksessa aineistolla keskeinen asema; kehykset nousevat aineistosta, eivätkä esimerkiksi aikaisemmasta kirjallisuudesta (Puroila, 2002a; Virkki ym., 2015). Puroila toteaa, että tutkimusprosessin alussa ei voida tietää, millaisia kehyksiä tullaan etsimään tai löytämään, joten kysymyksenasettelussa tulee pyrkiä avoimuuteen. Puhetta voidaan kehysanalyysissä lähestyä joko toimijoiden välisenä spontaanina vuorovaikutuksena tai informanttina olevan henkilön kuvauksena asiantiloista (Puroila, 2002a). Sijaishuoltajien

työnohjausryhmissä käymää keskustelua heille sijoitetuista lapsista voidaan siis tarkastella työnohjausryhmissä tapahtuvana vuorovaikutuksena tai kuvauksina sijoitetuista lapsista. Tämän tutkielman pääpaino oli jälkimmäisessä lähestymistavassa – pääasiallisena mielenkiinnon kohteena oli se, millainen sosiaalinen todellisuus ja kielellinen kuvaustapa lapsipuheen eri kehyksiin liittyi.

Puheen kehysanalyytisessä tarkastelussa analyysin kohteita ovat Puroilan (2002a) mukaan *konteksti* (missä tilanteessa ja mitä tarkoitusta varten aineisto on tuotettu?), *vuorovaikutus* (ketä puhetilanteeseen osallistuu?/ miten puhetavat vaihtelevat kohtaamisessa?/ millaista nonverbaalia viestintää kohtaamiseen sisältyy?/ kuka puhuu ja kenelle?/ miten puhujan ja kuulijan roolit vaihtelevat?) ja *puheen sisältö* eli *merkityksen analyysi* (mitä puhuja sanoo?/ mitä ko. sanoilla tarkoitetaan tavallisesti ja ko. tilanteessa?/ mistä perspektiivistä puhuja tarkastelee asiaa?/ millaisia kielellisiä ilmaisuja hän käyttää?/ millaiseen paikalliseen ja ajalliseen – mennyt, nykyinen, tuleva, mahdollinen – kontekstiin puhe viittaa?/ miten väitteet rakentuvat?/ ovatko väitteet suoria vai onko niihin ”upotettu” toimija?/ millaisia ”hahmoja” puhuja upottaa puheeseen?/ ottaako puhuja vastuun väitteistä vai puhuuko jonkun toisen nimissä?)

Sosiaaliset tilanteet voivat olla hyvin monimutkaisia ja –kerroksisia tilanteita, mikä korostuu osallistujien määrän lisääntyessä. Tutkijan kannalta tämä tarkoittaa sitä, että kaiken tilanteessa tapahtuvan vuorovaikutuksen rekisteröinti on mahdotonta (Puroila, 2010). Helpottavana strategiana Puroila mainitsee *avaininformantin* käytön eli varjostamisen (shadowing, Rosemary & Puroila 2002, Puroilan 2010, mukaan). *Varjostamisessa* tutkija kohdistaa huomionsa niihin vuorovaikutustilanteisiin, joihin avaininformantti osallistuu, ja muut läsnäolijat ovat tutkimuksessa mukana vuorovaikutuksen toisena osapuolena. Etenkin sijaisvanhempien ryhmän kohdalla sovelsin osin tiedostamattomasti varjostamisstrategiaa esimerkiksi valitsemalla litteroitavaksi niitä istuntoja ja lapsipuhe-episodeja, joihin sijaisvanhempipariskunta 3 osallistui.

Kehysanalyysia soveltava tutkija joutuu ainakin jossain määrin muodostamaan oman tulkintansa kehyksen käsitteestä ja analyysin toteuttamisesta (Puroila, 2002a). Puroilan mukaan tutkija voi joko omaksua jonkin aiemmin sovelletun tulkinnan kehysanalyysista tai muodostaa alkuperäisteoksen pohjalta oman tulkintansa sen soveltamisesta. Oma lähestymistapani kehysanalyysiin on muotoutunut sekä alkuperäislähteeseen (Goffman, 1986), että metodioppaisiin ja joihinkin kehysanalyysia soveltaneisiin tutkimuksiin tutustumisen pohjalta (esim. Hurtig, Laitinen, & Uljas-Rautio, 2010; Husso ym., 2012; Peräkylä, 1990; Puroila, 2002a; 2002b; 2010; Scheff, 2005; Virkki ym., 2015)

Kuinka luotettavana menetelmänä kehysanalyysia voidaan pitää lasta koskevan puheen tarkastelussa? Puroila (2002a) muistuttaa, että kuvaus asiantilasta ei koskaan ole sama kuin asiantila itse. Tämän tutkielman kontekstissa se tarkoittaa muun muassa sitä, että emme voi tietää, missä

määrin sijaishuoltajien lapsipuhe todella kuvaa sijoitettuja lapsia. En näe tätä kuitenkaan erityisen ongelmallisena, koska kiinnostuksen kohteena oli nimenomaan sijaishuoltajien lapsipuheen erilaiset kehykset sekä niissä ilmaistut kokemukset ja näkemykset muutoksen mahdollisuuksista – ei lapsipuheen sisällöllinen faktisuus. Aineisto ei anna edellytyksiä tarkastella sijaisvanhempien työnohjauskontekstissa ilmaisemien näkemysten yhteyttä työnohjausryhmän ulkopuolisiin tilanteisiin tai niissä mahdollisesti tapahtuviin muutoksiin. Osiossa *Tutkimuksen kulku* olen kuvannut aineiston käsittelyä ja analyysin etenemistä sekä pyrkinyt näin tekemään lukijalle mahdolliseksi seurata ja arvioida niitä tapoja, joilla lasta koskevan puheen kehyksiin työnohjausryhmissä päädyin. Lisäksi tulososa sisältää runsaasti aineisto-otteita, joiden kautta lukija voi arvioida analyysini vakuuttavuutta, ottaen kuitenkin huomioon tutkijan roolin otteiden valinnassa, rajaamisessa ja luokittelussa. Palaan tutkimuksen luotettavuuden arviontiin pohdintaosiossa.

Tutkimuksen kulku

Lasta koskevan puheen ja siinä esiintyvien erilaisten kehysten analysoinnissa aineiston rooli oli keskeinen: kehykset nousivat aineistosta itsestään. Tutkielman tekemisen alkuvaiheessa katsoin työnohjausistunnoista tehdyt DVD-tallenteet läpi. Ensimmäisellä katselukerralla kävin läpi jokaisen istunnon jokaisesta ryhmästä ja tein muistiinpanoja istuntojen sisällöstä sekä niiden herättämistä ajatuksista, kysymyksistä ja huomioista. Lasta koskeva puhe aineistossa kiinnosti minua jo tässä vaiheessa. Ohjauskeskusteluissa lasta koskeva puhe hahmottui yhä selkeämmin keskeiseksi teemaksi ja lähtökohdaksi, jonka kautta halusin lähteä aineistoa lähemmin tarkastelemaan. Tämän päätöksen jälkeen aloitin aineiston litteroinnin. Valitsin litteroitavat ja analysoitavat istunnot ja aineisto-otteet sisältöjen pohjalta niin, että valitsemini työnohjausistuntoihin sisältyi mahdollisimman runsaasti, monipuolisesti ja/tai erityisen mielenkiintoisella tavalla sijoitettuja lapsia koskevaa puhetta. Sijaisvanhempien ryhmän istunnoista litteroin kokonaisuudessaan istunnon 5 sekä istuntoja 1, 2, 3, 4, 6 ja 8 lapsipuheeseen – ja erityisesti pariskunnan 3 lapsipuheeseen – liittyvin osin saadakseni mahdollisimman kattavan kokonaiskäsityksen heidän lapsipuheestaan ja siinä mahdollisesti tapahtuvista muutoksista työnohjausprosessin aikana. Perhekotivanhempien ryhmästä käytössäni olivat 1., 2., 5. ja 7. istunnon transkriptiot, (joista omia transkriptioitani istunnot 2 ja 7). Käytössäni oli myös muiden samaan hankkeeseen opinnäytetöitä tehneiden opiskelijoiden tekemiä litteraatioita (sijaisvanhempien istunto 2 kokonaisuudessaan &

perhekotivanhempien istunnot 1 ja 5). Analysoin molempien ryhmien transkriptioita sijoitettuja lapsia koskevan puheen osalta.

Kehysten löytäminen ja nimeäminen aineistosta eteni litteroidun työnohjausaineiston lukemisen, luokittelun ja analysoinnin kautta. Kävin litteroitua aineistoa yksityiskohtaisesti läpi sijoitettuja lapsia koskevaa puhetta eritellen. Analyysi eteni siten, että luokittelin lapsipuhetta puheen sisällön ja sijaishuoltajien käyttämien kielellisten kuvausten pohjalta erilaisiksi kategorioiksi, joiden pohjalta kehykset muodostuivat.

Ensimmäisessä vaiheessa merkitsin transkriptioihin eri lapsipuhetyyppejä eri värein ja lapsiin liittyviä kielellisiä ilmaisuja *kursiivia* käyttäen. Olin aineiston aiempien läpikäyntien pohjalta muodostanut alustavia kehyksiä, joiden avulla pääsin alkuun aineiston merkitsemisessä. Analysoinnin alkuvaiheessa erilaisia mahdollisia kehyksiä tuntui olevan runsaasti. Alustavien kehysten nimet, määrittelyt ja lukumäärä muuttuivat ja tarkentuivat analyysin edetessä.

Analyysin toisessa vaiheessa luokitteluperusteena toimivat puheenvuoroissa esiintyvät sijaishuoltajien erilaiset näkökulmat ja roolit suhteessa sijoitettuihin lapsiin eli se, miten sijaishuoltajat puheessaan suhtautuivat lapsiin ja mistä roolista käsin he kulloinkin lapsista puhuivat ja millaisena he näitä kuvasivat (esim. objekteina/subjekteina). Tässä vaiheessa karsin ja yhdistelin kategorioita niin, että kehyksistä muodostui mahdollisimman eksklusiivisia ja ne oli mahdollista erottaa toisistaan. Päädyin molemmissa ryhmissä viiteen kehykseen, jotka yhtä lukuun ottamatta nimesin molemmissa ryhmissä samoin: 1) Kasvatuksellinen kehys, 2) Ongelmalähtöinen kehys, 3) Käytäntö- ja olosuhdekeskeinen kehys (sijaisvanhemmat) / Ammatin ja yrittäjyyden kehys (perhekotivanhemmat), 4) Henkilökohtainen kehys ja 5) ”Lapsen ääni” –kehys. Eri kehykset ilmensivät erilaisia ajatus- ja lähestymistapoja sijoitettuihin lapsiin sekä sijaishuoltajien erilaisia identiteettejä ja rooleja suhteessa näihin. Eri kehyksissä lapsia, heidän toimintaansa ja sen motiiveja myös kuvattiin eri tavoin.

Lopuksi tarkastelin kehysten dynamiikkaa eli millä tavoin kehykset suhtautuivat toisiinsa, miten kehyksiä vaihdettiin tai muunnettiin ja miten ne kerrostuivat tai kietoutuivat toisiinsa. Tarkastelin myös tilanteita, joissa kehykset murtuivat sekä kehysten esiintymistä (mitä kehyksiä ja missä määrin eri istunnoissa käytettiin) ja säilymistä (jäikö jokin kehys pois käytöstä).

TULOKSET

Tulososio etenee seuraavasti. Kuvaan ensin sijaisvanhempien ryhmässä käytetyt kehukset havainnollistaen niitä aineisto-otteiden avulla. Kehysten kuvaamisen jälkeen käsitelen niiden välisiä eroja lapsipuheessa kuvattujen muutosmahdollisuuksien suhteen. Perhekotivanhempien tulososiossa käsitelen kehysten kuvaamisen yhteydessä lisäksi ryhmien välisiä eroja kehysten käytössä tai sisällössä. Aineisto-otteista käy ilmi otteen numero, ryhmän tunniste (SV tai PK), istuntokerta sekä otteen rivinumerot transkriptiossa. Lisäksi suurimpaan osaan otteista on lisätty analyysin seuraamista helpottamaan kunkin otteen alusta alkavat rivinumerot (huom. eivät vastaa rivinumerointia transkriptioissa). Otteisiin on merkitty *kursiivia* käyttäen kielellisiä ilmaisuja, jotka ilmentävät puheen paikantumista tiettyyn kehukseen. Osaan otteista on pidempien puheenvuorojen kohdalla merkitty muiden keskustelijoiden lyhyet ja sisällölliseltä merkitykseltään vähäiset ilmaisut (esim. ”joo”, ”mmm”, ”niin”) hakasulkeissa puheenvuoron sisään. Oteissa esiintyvät litteraatioymbolit on selitetty liitteessä. Osallistujien tunnistaminen näytteistä on tehty mahdolliseksi tunnistetiedot pois jättämällä tai muuttamalla.

Sijaisvanhempien käyttämät kehukset

Sijaisvanhempien sijoitettuja lapsia koskeva puhe ilmensi sijaisvanhemmuuden kaksijakoisuutta. Toisaalta sijaisvanhemmat kuvasivat lapsipuheessaan jokapäiväistä elämää ja vanhemmuutta (esimerkiksi väliseinän rakentamista lasten huoneeseen), toisaalta he toivat puheessaan esiin sitä erityistä todellisuutta, jossa lapset olivat nimenomaan sijoitettuja ja lastensuojelulapsia (esim. biologisten vanhempien tapaamisiin liittyvät ongelmat ja lasten oireilu). Sijaisvanhempien työnohjausryhmän keskusteluista tunnistin viisi erilaista lasta koskevan puheen kehystä, jotka esittelen seuraavaksi.

Kasvatuksellinen kehys. Tässä kehyksessä sijaisvanhemmat suuntautuivat lapsiin kasvatuksen näkökulmasta – (sijais)vanhempina ja kasvattajina. Vanhemman ja kasvattajan rooliin sisältyi ”rajoja ja rakkautta” – eli sekä kurin ja kontrollin että hoivan ja huolenpidon elementtejä. Kasvatuksellisessa kehyksessä sijaisvanhemmat käsitelivät muun muassa lasten kehitystä, tarpeita sekä omia kasvatuskäytäntöjään.

Ote 1, SV2: 530–580

- 1 O: N2 veti henkeä sillä tavalla
- 2 N2: Meinasin sanoa, että kyllä nää niinku kaikki, meille on nyt niinku viis lasta tullu niin *nää isommat*
- 3 *murrosikäset ei ihan sitä samaa tarvi, mut nää pienemmät*, että ne on pitänyt lähtee, et mä ajattelen, et ihan
- 4 *kasvatetaan vauvasta*. Eli me lähetään liikkeelle, että ne kyllä on kuus, seittemän
- 5 N3: Mmm.
- 6 N2: mitä ne nyt on *ja ne osaa tiettyjä taitoja*, mutta aika ajoin ne on annettu mennä siis ihan niin ku *vauvatasolle*.
- 7 (--) ne ei oo montaa kertaa tarvinu, mut *ne on niin ku tarvinut sen*.
- 8 N1: Ne kasvavat ohi siitä nopeemmin.
- 9 N2: Nopeasti silleen mennään ja sitten se niin ku tavallaan etenee, mutta mä oon niinku nähnyt sen silleen, että me
- 10 ollaan jostain *jokainen on jostain tuotu ihan niinku silleen ihan sieltä pikkuvauvasta asti*.
- 11 N3: Niin. Tietty osa-alue.
- 12 N2: Tutustuttu siihen hänen rek-, rekres-, siihen hänen *vauvamaisuuteensa* sillä tavalla, että hän *tarvii nyt sitä, sitä*
- 13 *syliä ja sitä semmosta äitin pikkuvauvan ja äitin sidettä* ja sitten annettu vähän.
- 14 O: Mistäs (sä sitten poik-), tavallaan kun tää *kietoo tää valtataistelu*
- 15 N2: Mmm.
- 16 M2: Mmm.
- 17 O: tavallaan että *kuka täällä päättää asioista* sitten on tämä *regressio*, et pitäis saada olla pieni ja pitäis saada
- 18 *sitä mitä ei oo saanut, sitä huomiota ja varauksetonta hellyyttä ja sitä* (.)
- 19 N2: Mmm.
- 20 O: *äidin isän syliä* ((naurahtaa)) syliä, että teillä on sitten jotenkin, että että jotkut tilanteet, jotka on ikään kuin
- 21 sille semmosselle
- 22 N2: Otollisia
- 23 O: Niin, otollisia ja
- 24 N2: Joo eli jotenkin vaan *ne lapset tuo sen itse julki*
- 25 N1: Mmm.
- 26 N2: Että kyllä *ne tuo sen sillä tavalla, että näkee*, että nyt se on jollakin tavalla, tai emmä tiä ((naurahtaa)) tai mä
- 27 ainakin (--) ((poistettu rivit 561–577))
- 28 N2: Et että on niinku .hhh ääret- meillon siis *ihan äärettömän tiukkoja tilanteita rajojen kanssa* (.) ja sit siellä
- 29 toisessa päässä on *ihan vauvamaisia tilanteita* jotka sitte hoitetaan niinku vauvan °kanssa° (.) mut että (.) et
- 30 siinon semmosta (.) kyllä sitte että *pitää olla kahta lajia pitää olla tiukka ja pitää olla sit se äärettömän hellä*.

Otteessa 1 N2 kuvaa sijaislasten kanssa soveltamiaan kasvatuskäytäntöjä. Tätä ennen istunnossa on keskusteltu muun muassa lasten ruokailusta ja siihen liittyvistä kasvatuksellisista haasteista (esim. lasten vaikeus istua ruokailun ajan pöydässä tai ahmimisesta seuraava oksentaminen). N1 ja N3 ovat aiemmissa puheenvuoroissaan tuoneet esiin joitakin lasten ei-ikätaoisina pitämiään toimintatapoja.

Otteen alussa (rivi 1) ohjaaja rohkaisee N2:a puhumaan osoittaen huomanneensa tämän olleen sanomassa jotakin. N2:n kuvaus on siis tulkittavissa sekä vastaukseksi ohjaajan rohkaisuun puhua että vastineena aiempiin – sekä omiin että muiden – puheenvuoroihin, joissa painottui kasvatuksen opettava ja kontrolloiva puoli. Otteessa N2 tuo esiin sijaislasten yksilölliset tarpeet (esim. rivit 2–4, erottelu isommat / pienemmät). N2 tuo esiin myös lasten aktiivista toimijuutta tarvitsevuuden ilmaisemisessa (rivit 24 & 26). N2 puhuu kasvatuskäytännöistä me-muodossa, mikä ilmaisee vanhemmuuden olevan hänen ja M2:n yhteistyötä (rivit 4, 9–13). Omista ajatuksistaan ja

huomioistaan N2 puhuu minä-muodossa (rivit 3 & 9). Me-muotoisessakin puheenvuorossa N2 kuitenkin viittaa nimenomaan äidin ja vauvan siteen tarpeellisuuteen (rivit 12–13). Otteessa N2 tasapainottaa edeltävää kasvatust keskustelua tuomalla esiin lasten tarvitsevuuden ja kasvatuksen hoiva-ulottuvuuden. Otteen lopussa (rivit 28–30) N2 ikään kuin alleviivaa vanhemmuuden kaksijakoisuutta. N1 (rivi 8) ja N3 (rivi 11) yhtyvät N2:n esittämiin ajatuksiin, tosin N3:n lisäys ”tietty osa-alue” on tulkittavissa liittymiseksi N2:n ajatuksiin varauksin. Ohjaaja vetää puheenvuoroissaan yhteen aikaisempaa ja käsillä olevaa keskustelua samalla pohdiskellen sijaisvanhemmuuden eri puolia – toisaalta rajaamiseen ja auktoriteettina toimimiseen liittyen toisaalta hoivaan ja korvaaviin kokemuksiin liittyen (rivit 14–23).

Ongelmalähtöinen kehys. Ongelmalähtöisessä kehyksessä lasta kuvattiin erilaisten ongelmien, kuten traumaattisten kokemusten, käytösoireiden, diagnoosien sekä ikä- ja kehitystasoon liittyvien pulmien kautta. Lapsiin esimerkiksi viitattiin näiden saamien tai heille oletettujen diagnoosien (esim. ”ADHD-poika”, FAS) tai oireilun (esim. taantuma, mustasukkaisuus, väkivaltaisuus, raivokohtaus) kautta. Sijaisvanhemmat käyttivät lapsista myös omia diagnoosin kaltaisia kuvauksia (kuten tunnevammainen, puutostautinen).

Ote 2, SV1: 48–61

- 1 M3: Sitten tuota ni (.) *niitä on täytyyny vähä erotella* sillei että (.) joko poika (.) poika on minu mukana tai °tytöt on
 2 mukana° tai tai sitten (.) jotenki niin että että (.) (ne ol-) *eivät ole niin sopusia ollu keskenää sitte että.*
- 3 N3: No nää lapset on nyt niinku (.) siis *todella haasteellisia* (.) että se on nyt tässä: (.) kun (.) vanhin on sitten se
 4 *osittaine FAS* (.) ja sitte tää keskimmäine on (.) mikä se nyt ois? (se on tuota) (.) erittäin niinku *traumatisoitunu*
 5 (kaiki?) ja *tunnehäi-* (mites siinä sa-) *tunnehäiriöine* sillä tavalla tyttö, (.) Ja (.) tää nuorin *ylivilkas* (.) niin tota
 6 (.) mhh että nää (.) me (.) niinku (.) kuitenkin hengissä nyt ollaan tässä ku- kaike tään pyöriytykse jälakeen (.) että
 7 se on vieny nyt ihan tään (.) aren (.) niinku (.) tosi (tiukat) on oltu että on (.) tähän asti selevitty (näitten) kanssa.
- 8 O: Et sitä läsnäoloo tarvitaan paljo ja (.)
- 9 N3: Erittäin paljo.
- 10 O: ((naureskellen)) pitkää pinnaa tarvitaan.
- 11 N3: Ihan kaikkee sitte kun *erittäin temperamenttisia* on ja (.) tota (.) sillä tavalla (.) että to- iha ja (.) ja *täysi*
 12 *rajattomia* olivat ja (.) kun tulivat °tänne ja°,
- 13 O: °joo. joo.°

Otteessa 2 ryhmässä ollaan käymässä esittäytymiskierrosta. Muut parit ovat jo esittäytyneet ohjaajan ohjeistamalla tavalla (”--jos vähän kerrotte, et keitä te ootte ja (.) ja (.) mitä te tarkkaan ottaen teette ja minkälaisis yhteisöissä ja mua kiinnostais kuulla niinku jokaisesta joku semmonen, et m- mm- mikä on semmonen (.) ha- hauska piirre itsess, mitä ite arvostaa tavallaan tai mikä (.) mikä näkyy esimerkiks siinä (.) .hhh työssä niinku (.) mitä kotona tekee tai --”). Esittäytymisensä lopussa (rivit 1–2) M3 viittaa hienovaraisesti pulmiin sijoitettujen lasten (kolme sisarusta) keskinäisissä väleissä, jonka jälkeen N3 aloittaa ensimmäisen puheenvuoronsa (riviltä 3–) ja alkaa esittäytymisen sijaan kertomaan sijoitetuista lapsista haasteiden

ja ongelmien kautta. Hän käyttää voimakkaita ilmaisuja (*"todella haasteellisia, "täysin rajattomia"*, rivit 3 & 11–12). Ikään kuin todisteina väitteelle lasten poikkeuksellisesta haastavuudesta N3 käyttää diagnooseja ja patologisoivia ilmaisuja (*"FAS", "traumatisoitunu", "tunnehäiriöine", "ylivilkas", "taantuma"*). Ohjaaja pyrkii puheenvuoroillaan siirtämään keskustelua kasvatukselliseen kehykseen (rivit 8 & 10). N3 käyttääkin ohjaajan puheenvuorojen jälkeen neutraalimpaa ilmaisua (*"erittäin temperamenttisia"*), ja vaikka hän palaa ongelmakehykseen (*"täysi rajattomia"*), hän siirtyy menneeseen aikamuotoon (rivit 11–12).

Ote 3, SV5: 227–233

1 N1: .hhh [Poika2] *pisti semmoset teatterit pystyy ei me tietty et se on teatteria se sano et se näkee omia .hh kuulee*
2 *omia (.) se (.) näin esitti että kauhee tuolta ikkunasta kattoo jah (.) sit se näkee jonku (.) tietokone jossa (.)*
3 *näytön joss o (.) mustaa ja punasta tekstiä toine o pahaa ja toine o hyvää ja .hhh ja (.) esitti semmostah (.)*
4 *kiemurteli lattialla ettäku ei edes katsekontaktissa voinu olla [Biologisen lapsen] huoneessa .hh sen oman poja*
5 *huoneessa .hhh ku se oli liian kaukana molin liian lähellä [Biologista lasta*

Otteessa 3 N1, kuvailee episodina, jossa sijoitetun lapsen mustasukkaisuus biologista lasta kohtaan ilmenee psykoottisina oireina, jotka hän itse vasta myöhemmin (kun antipsykoottinen lääkitys on jo ehditty aloittaa) paljastaa ”teatteriksi”. Otteessa N1 kuvaa niin sanottua *väärentämistä* (psykoottinen oireilu > oireiden teeskentely), joka on kuvatussa tilanteessa johtanut väärin kehystämiseen. N1 kuvaa tilannetta, jossa kehys on lopulta murtunut: psykoottisena oireiluna tulkittu käytös paljastuu esitykseksi. Tässä kontekstissa molemmat voitaisiin perustellusti ymmärtää oireiluna ja sijoittaa ongelmalähtöiseen kehykseen. Sana *teatteri* ilmaisee kuitenkin epävarmaa kehystämistä, koska sana ei tavanomaisessa merkityksessään tulkittuna viittaa mihinkään ongelmalliseen. Otteesta tekee erityisen mielenkiintoisen se, että sen kautta on mahdollisuus tarkastella paitsi sitä kehystä, jossa N1 puhuu lapsesta työnohjausryhmässä (ongelmalähtöinen kehys) myös N1 itsensä kuvausta kehyksen väärentämisestä ja murtumisesta alkuperäisessä tilanteessa.

Käytäntö- ja olosuhdekeskeinen kehys. Tässä kehyksessä kuvailtiin sijaislapsia (esim. ulkoinen olemus, luonteenpiirteet) ja näiden taustoja, arkea ja sijaishuollollista toimintaa (esim. koulunkäynti & yhteistyö sosiaalityöntekijöiden kanssa), olosuhteita, tilanteita ja tapahtumia. Tyypillistä tälle kehykselle oli ulkokohtaisuus ja ”dokumentaarisuus” (pyrkimys objektiiviseen kuvaamiseen), käytännönläheisyys (esim. väliseinän rakentaminen, laajentaminen, kuljettaminen jne) ja informatiivisuus (vs. esim. tunteiden ilmaisu tai kasvatukselliset pohdinnat). Käytäntö- ja olosuhdekeskeiseen kehykseen sijoittuvat kuvaukset saattoivat olla pitkiäkin. Usein pidempiin kuvauksiin kuitenkin lomittui myös muiden kehysten mukaisia elementtejä (kuten henkilökohtaisia kannanottoja), joiden jälkeen saatettiin siirtyä takaisin asioiden ulkokohtaisempaan kuvaamiseen.

Ote 4, SV4: 243–274 (pariskunta 1 poissa istunnosta)

- 1 O: .hhh (nää) (.) teiä lapset on ollu ollu tavallaan niinku (.) teillä nyth?
- 2 N3: Tulee maaliskuussa kaks vuotta.
- 3 O: Kaks vuotta,
- 4 N3: Kymmenes päivä.
- 5 O: Ja tää on ollu aika samallaista koko (.)?
- 6 N3: Su- (.) onhan se *laimentunu* siitä alusta.
- 7 O: Joo. (.) Joo-o.
- 8 N3: Tietyllä tavalla.
- 9 O: Joo-o. (..) (mutta) *ikäänku jotenki se ei työstyis kuitenki sitte ikäänku se tapaamine ja siihe liittyvä jännitys et*
10 *siihe ei tulis semmosta rutiinii jotenki vaa et se (.)?*
- 11 N3: Ei siihe oikeen sillä ta- sillä tavalla oo tullu että sitä niinku (.) tuota,
- 12 O : °Joo.°
- 13 N3: Että tietyllä tavalla s- tapaamisetkihä on samalla tavalla niinku (°on°) että *tietty sama tuntimäärä* ja s- (sillä)
14 m- tietenki *äitillä on (.) on ollu eri paikoissa °ku se on aina muuttanu ja,°*
- 15 O: Jooh.
- 16 N3: Ettei ole s- niinku koko aja hirvee monessa paikassa (.) mutta *isä luona ne on sunnilleen samassa (.)*
17 *rakennuksessa käyny.*
- 18 O: Joo. Äiti ja isä asuu erillään?
- 19 N3: Jooh.
- 20 O: °Jooh°
- 21 N3: Mut niinku aattelee että samalla tavalla se *isäki voi ruveta vaatimaa että* kahe viiko välei.
- 22 O: Mmh.
- 23 N3: (Ni sehä on yhä yks)
- 24 M2: (???)
- 25 N2: Eiku meinasin kysyä vaan että *käyks teillä sitte isän luona eriksee ja äiti luona eriksee,*
- 26 N3: Joo.
- 27 M3: ((pääll.)) *Eriksee (.) joo.*
- 28 N2: *Kahe viiko välei?*
- 29 N3: Eiku se niinku nyt on silläki on että on niinku *kerran kuussah (..) vuoron perrää i- niinku ((päällekkäistä*
30 *puhetta N2)) (???) sitä on hirveesti vaiheltu* että (.) että niinku *isäl luona (.) nyt ja seuraavassa kuussa äitil*
31 *luona (.) niinku kaikki, mutta sitte o välillä silleenkin (o- että) kerran kuussa osa oli lapsista s- sama aikasesi*
32 *äitil luona ja sama-aikasesi isäl luona* elikä n- se aina tuli niinku kerran kuussa ois molem- jonku lapsen
33 nähny.
- 34 M3: Mutta (.) nyt o ollu se että .hh on täytyny muuttaa tavallaan kaks kuukautta. ((päällekkäistä puhetta))
- 35 N3: (Niinku joskus.)
- 36 N2: Nii sitä mä just mietin, että mikä se väli on ku (molemmilla käy..)
- 37 M3: Nii
- 38 N3: Mut sitte nyt esimerkis ne *oli samana päivänä aamupäivä ensi olivat isä(n) luona (.) ja iltapäivä äitil luona*
39 *että ne oli niinku nyt (.) sillä tavalla (.)*

Otteessa 4 kyseessä on sijaisvanhemmille tuttu asia ja sijaishuoltoon liittyvä käytäntö – biologisten vanhempien tapaaminen. Keskustelu sijoittuu kollegiaaliseen kontekstiin, jossa pohditaan ja vertaillaan tapaamisiin liittyviä käytäntöjä ja toimintatapoja. Otetta edeltäen istunnossa on käsitelty tapaamisjärjestelyjä ja muun muassa sijaislasten reaktioita (mm. oireilua ja taantumista) tapaamisten jälkeen. Pariskunta 3 on kuvannut ristiriitaisia tunteitaan liittyen biologisen äidin toiveisiin tapaamisten tihentämisestä ja käsitellyt tapaamisia suureksi osaksi ongelmalähtöisessä

kehyksessä. Pariskunta 2 on kertonut omista haastavista kokemuksistaan tapaamisiin liittyen, mutta myös kuvannut millaisilla toimintatavoilla hankalissa asetelmissä on edetty. Pariskunta 2 liittyi aluksi keskusteluun ongelmalähtöisessä kehyksessä osoittaen näin sympatiaa pariskuntaa 3 kohtaan. N2 on kuitenkin aloittanut siirtymisen pois ongelma-keskeisestä kehyksestä tuomalla keskusteluun kasvatuksellisen kehyksen mukaisia elementtejä. Ohjaaja on osallistunut otetta edeltävään keskusteluun useilla, suurimmaksi osaksi hyvin lyhyillä ja sisällöllisesti samankaltaisilla (kuuntelua osoittavilla) ilmaisuilla (”Joo”, ”Nii”, ”Mmm”). Tämän lisäksi ohjaaja on esittänyt muutaman tarkentavan tai ymmärtämistä varmistavan kysymyksen ja yhden pidemmän yhteenvedon siihen mennessä kerrotusta, joka on tulkittavissa sekä aktiivisen kuuntelun osoituksena että pyrkimyksenä varmistaa asioiden oikein ymmärtämistä. Otteessa ohjaaja kuitenkin palauttaa keskustelun ongelmalähtöiseen kehykseen (rivit 9 –10). N3 siirtyy tapaamisten kuvaamisessa käytäntö- ja olosuhdekeskeiseen kehykseen (rivit 13–17), jonka jälkeen (rivi 21) hän näyttää alustavan paluuta ongelmalähtöiseen kehykseen. N2:n kysymys kuitenkin ylläpitää käytäntö- ja olosuhdekeskeistä kehystä eikä paluuta ongelmalähtöiseen kehykseen tapahdu: vaikka N3 (rivit 30–31) kertoo järjestelyissä olleen paljon vaihtelua, hän kuvaa järjestelyjä neutraalisti ja ulkokohtaisesti (rivit 29–33 & 38–39).

Ote 5, SV6: 122–137

- 1 M3: Joo kum meil ol vielä [sit-
2 N3: [Ja tota...
3 M3: sitte seki ajatus että jos me (.) .hh laajennetaa sitä (.) sitten niitä lisähuoneita. (.) Mää sitte soitin heti että
4 sosiaalityöntekijälle että .hhh vieläkö me jatketaa (.) ((naurua))
5 N3: Ei mutta ylleensä tätä touhua, että ei me sitte ruveta (.) tota (.) isoa remonttia tekemää.
6 M3: ((nauraen)) Joo se sano, että laittakaa vaan piirustukset menemää että tuota
7 N1: Mmmh.
8 O: ((N2&M2:lle)) Eikös teilläkin ollu joku viipalehanke,
9 N2: Joo se on nyt vähä jääny tähä ä- että jos,
10 M3: =Nii.
11 N2: (tyttö) lähtee... ((päällekkäistä puhetta))
12 N3: Niin kyllä ne aika isoja asioita on
13 N2: ja jos se jää (.) niin sitte isommaksi ku tulevat niin pitää yks huone olla enemmän.

Otteessa 5 keskustellaan sijaisvanhempiparien 2 ja 3 mahdollisista laajentamissuunnitelmista (rivit 3–13). Kyse on käytännöllisestä arkeen vaikuttavasta asiasta – tilantarpeesta. Tähän, kuten moniin sijaisvanhemmuuden arkisiin ja käytännöllisiin päätöksiin, liittyy yhteistyö sosiaalitoimen kanssa: tilantarve on yhteydessä sijoituksen jatkumiseen, mihin sijaisvanhemmat ilmaisevat liittyvän (tai ainakin liittyneen) epävarmuutta (rivit 3–4 & 9–13). Ainoastaan N3 ilmauksista (rivi 5) on tulkittavissa jonkinlaista turhautumista epävarmaan tilanteeseen, jossa päätöksiä käytännön

ratkaisuista kuitenkin pitäisi tehdä ("tätä *touhua*" "ei me sitte ruveta"). N2 tyytyy toteamaan faktat (rivi 13).

Henkilökohtainen kehys. Henkilökohtaisessa kehyksessä keskeisiä olivat sijoitettujen lasten herättämät tunteet. Sijaisvanhemmat ja heille sijoitetut lapset positioituivat tässä kehyksessä vuorovaikutuksen osapuoliksi, jotka herättävät toisissaan erilaisia tunteita ja reaktioita. Tässä kehyksessä sijaisvanhemmat toivat esiin sijaislapsia koskevia mielipiteitä, näkemyksiä ja kokemuksia. Ilmaisut olivat subjektiivisia ja saattoivat sisältää voimakkaitakin tunne- ja arvolatauksia. Henkilökohtaisilla ilmauksilla sijaisvanhemmat osoittivat avoimuutta ja toivat esiin omaa haavoittuvuuttaan suhteessa lapsiin ja muihin työnhajausryhmän jäseniin.

Ote 6, SV4: 683–728

- 1 N3: (Sillä) määhän niinku eka kerran niinku elämässä niinku (.) ylleensä kauheesti oottanu joulu- ja mukava laittaa
2 ni (.) nyt ol semmonen (.) tunteen sekamelska että tuota (.) että (.) kannattaako niinku että (.) ku aattelee että
3 jos ne muuttuu hirviöks yks kaks ja (.) nyt mnää teen hirveen vaivan nään niinku (.) niinku nn laitan
4 jouluruokaa koristelen kaikkee ja sitte jos se- siitä tulee het palakkioks se (.) niinku viime joulu se seutu se
5 jäläkimaininki. (.) Niin kyllä otti,
6 O: Joo.
7 N3: niinku valtavasti piti niinku koota ihteensä että mistä saat voimavarat,
8 O: Joo.
9 N3: Niinku siihen. (.) Ku ylleensä on tosi kiva ollu laittaa joulua ja näih.
10 O: Joo.
11 N3: että tuota että näille (nyt se tuli) se tunne että näille hirviöille.
12 O: Niih.
13 N3: Niinku sellane ajatus viime joulun kokemuksesta.
14 O: Jooh.
15 M3: Mmmh.
16 N3: Mutta se joulu ja ne ne kun ne ol kotona näi ni .hh sehä itessähä meni tosi hyvi. Eikä siin ollu mittää semmosta
17 että,
18 O: Jooh.
19 N3: Mut sit tietyllä tavalla niinku mu (.) tulee semmosia (vähän niinku) pelkotiloja niinku niistä,
20 O: Jooh.
21 N3: Jos se muuttuuki sitte semmoseks.
22 O: °.Jooh°
23 N3: että miten jaksat
24 O: Niih.
25 N3: Kohdata sitte sen
26 O: Jooh.
27 N3: semmose.
28 O: Ja tosiaa sitte se mitä te sanotte että tää on niinku kokeilevaa toimintaa et joo toi muuttaa sitä pelisääntöjä et
29 ku tää ei toimi niin sit me yritetään toisella tavalla.
30 N3: Kylläh.
31 M3: Joo.
32 O: Et se kai näis hoito ((päällekkäistä puhetta N3: "luovaa")) () kasvatushommissa on tää luova puoli just et nää
33 on tämmöstä (.) ei voi tietää varmasti et mikä toimii tai etukätee et et se pitää jotenki siin sit juostessa niinku
34 keksii ne keinot.

- 35 N3: Joo. Hyvin nopeesti.()
 36 O: =Täs ollaa suuri- suurin osa peliajasta *ollaan hukassah*.
 37 N3: ((nauraa))
 38 O: *Se et miten niinkoh (.) kestää sitä että et enimmäkseen kuitenkin aina se kokemus on, että on yleensä selvitty*
 39 *jollaki tavalla.* ((nauraa))

Otteessa 6 N3 kuvaa hyvin avoimella ja rehellisellä tavalla sijaislasten herättämiä vaikeita tunteita liittyen jouluun ja sen valmisteluun. Hän kuvaa aikaisempaa suhdettaan jouluun hyvin positiiviseksi (rivit 1 & 9), mutta kokevansa nyt ensimmäistä kertaa elämässään hyvin ristiriitaisia tunteita ja jopa pelkoa (rivit 1–2, 19) jouluun ja omaan jaksamiseensa (rivit 13 & 15) liittyen. N3 kertoo myös kokeneensa voimattomuutta ja motivaation puutetta (rivi 7) sekä ennakoineensa turhautumisen ja pettymyksen tunteita, jos sijaislapset muuttuvatkin ”hirviöiksi” kaiken jouluvalmisteluiden eteen nähdyn vaivan jälkeen (rivit 3–4). Otteen alussa N3:n tunne kohdistuu suoraan lapseen (rivi 3: ”jos *ne* muuttuu hirviöksi”), myöhemmin hän kuvaa tunnetta (pelko) liittyen tilanteeseen yleisemmin (rivi 21: ”Jos *se* muuttuuki sitte semmoseks.”). Ohjaaja aloittaa vastauksensa kasvatukseen (rivit 28–29). Hän ei aluksi vastaa N3:n tunnepuheeseen, vaan puheenvuorot liittyvät pariskunnan 3 aiempiin puheenvuoroihin, joissa he kertoivat kokeilusta biologisten vanhempien tapaamisiin liittyvissä vaihtotilanteissa. Ohjaajan seuraavassa puheenvuorossa (rivit 32–34) hän yhdistää kasvatuksellisen kehyksen henkilökohtaiseen kehykseen kuvaamalla kasvatukseen liittyvää epävarmuutta. Lopulta hän liittyy sijaisvanhempien tunteisiin empaattisesti kasvattajana vertauskuvan kautta (”suurin osa peliajasta ollaan hukassah”, rivi 36) ja liittyy henkilökohtaiseen kehykseen positiivisen toivon äänen (”että et enimmäkseen kuitenkin aina se kokemus on, että on yleensä selvitty jollaki tavalla”, rivit 38–39).

”Lapsen ääni” –kehys. Tässä kehyksessä keskeistä oli lapsen näkökulmaa kuvaava tai sitä tavoitteleva puhe. Sijaisvanhemmat pyrkivät samaistumaan lasten kokemuksiin sekä ymmärtämään tai arvailemaan näiden toimintaa ja sen motiiveja. Tässä kehyksessä lapset saatettiin esittää esimerkiksi kärsivinä uhreina tai aktiivisina (jopa pahantahtoisina ja manipuloivina) toimijoina – riippuen siitä, millaisia lasten kokemusten ja pyrkimysten arveltiin olevan. ”Lapsen ääntä” käytettiin myös toistamalla lasten ilmauksia tai laittamalla sanoja lapsen suuhun.

Ote 7, SV6: 487–506

- 1 M3: Lähtökohtaha oli se että ku lapset tuli niin tytötki niin tuota nii .hh ne niinkun työnti pois että iha (.) iha niinku
 2 alakuusa että se siis siihen niinku täyty .hhh täyty mun niinku varovasti tulla siihen niinku (.)
 3 N1: (Hetä)
 4 M3: heti *ensireaktio* oli sillä keskimmaisella tytöllä että *mene pois* ((nauraa))
 5 O: *Ei o tottunu käyttämää.*
 6 N3: Nii ei ole niinku mies- ((päällekkäistä puhetta))
 7 O: (?)

- 8 M3: Nii
 9 N3: *Aina ne miehet on ollu* (sellanen) mielikuva että *miehet aina vaihtuu ja ne on paha asia*
 10 M3: *Ne on paha asia* (.) niin.
 11 N3: Niinku y- siellä (ne) kotielämässä.
 12 O: Mmmh.
 13 N3: että *aina miehet vaihtuu* ja se niinku nytki kun ne aina puhuu sitte .hh et miks sijotus on tullu ni se sanoo että
 14 *ku aina äiti vaihto miestä* (.) .hh elikkä se on ollu se lähtökohta jo sellanen että .hh niin sitte (.) *että siinä on .hh*
 15 *jotain semmosta nekativista liittyy siihe ja arvaamatonta* ja (..) vaikka mitä (.) niin siinä onki ollu sillä tavalla
 16 (.) niinku ymmärrettävää toisaalta että ne on nyt (.) *minu- ne aattelee että äiti on taas ollu joh- niien turvah.*

Otteessa 7 pariskunta 3 pohtii sijaislasten suhdetta miehiin. M3 kuvaa lasten suhtautumista häneen sijoituksen alussa (rivit 1–4) hän käyttää kuvauksessaan myös yhden lapsen ”ääntä” ”mene pois”-ilmauksen kautta (rivi 4). Ohjaaja selittää tytön reaktiota lapsen näkökulmasta niin, että tämä ei ole tottunut turvautumaan miehiin. Tämän jälkeen myös N3 ja M3 pyrkivät lähestymään lasten alun perin torjuvaa suhtautumista M3:een lasten näkökulmasta ja kokemuksista käsin: miehet vaihtuvat, joten näihin ei kannata kiintyä; miehiin liittyy jotakin uhkaavaa ja arvaamatonta (rivit 9–16). Otteen lopussa (rivi 16) N3 pohtii lasten tarrautuvan häneen, koska hän naisena edustaa äitiä, johon lapset ovat tottuneet turvautumaan. Otteessa 7 lasten suhtautumista selitettiin aikuisten toiminnan seurauksena, jonka uhreina lapset kuvattiin (äidin vaihtuvat ja kyseenalaiset miessuhteet aiheuttivat lasten epäluottamuksen ja torjuvan suhtautumisen miehiin).

Ote 8, SV5: 377–442

- 1 N1: Kyllä (.) .joo (.) se on sanonukki
 2 M1: = *ettei oo mitäänlaista niinku rajaa..*
 3 N1: = *ei mitään rajaa*
 4 M1: *mitä voi tehdä,*
 5 O: °hjo.°
 6 N1: *Hän voi tehdä mitä t- v- tahansa te ette maha hälle mitääh.*
 7 O: °hjo.°
 8 N1: *Ja se on tullu seleväks* se on sanonu suoraan sen näi ja (.) kyllä se käyttäki (.) se tekee ihan mitä tahansa,
 9 ((poistettu rivit 386–431))
 10 N1: *Ja säännöt ei päde kö* (.) .hhh *jos ei o aikuisen silmä katsomassa nih* .hh vaikka sanotaa että et koske tuoho
 11 *nenälinapakettii* (.) ja lähet pois huoneesta (.) *sen jälkeen se sääntö ei ole enää voimassa* (.) *sillo voi taas*
 12 *koskia.*
 13 O: mmhm.
 14 N1: *koska ei oo kukaan kattomassah* (.) *ei siitä jää kiih* ja se on ((päällekkäistä puhetta)) ()
 15 M1: (??? tai mikkoon kysytty miksi teheny.)
 16 O: mmh,
 17 M1: *Ku ei siitä ois* (.) *se ei ois uskonu että siitä jää kiinnih.*
 18 N1: .mhhh
 19 M1: *Sillo voi tehdä jos* (..) *epäilee että ei jää kiinni nii se o ihan,*

Otteessa 8 lasta kuvataan myös ”lapsen ääni”-kehyksessä, mutta ei uhrina vaan arvaamattomana ja epäluotettavana toimijana. Suuri osa ilmauksista on rakennettu niin, että niissä

puhutaan ikään kuin lapsen suulla, lapsen ilmaisuja lainaten tai tämän ajattelua tulkiten (rivit 2, 6, 10–12, 14, 17 & 19).

Kaikkiin edellä esiteltyihin kehyksiin sijoittuvaa puhetta esiintyi läpi työnohjausprosessin eli mikään kehyksistä ei jäänyt työnohjausjakson aikana pois käytöstä. Pariskunnan 3 lapsipuheeseen keskittyvän litteraation pohjalta näyttää erityisesti N3:n lapsipuheessa tapahtuvan sekä yksittäisten istuntojen että koko työnohjausjakson osalta niin, että ongelmalähtöiseen kehykseen sijoittuvaa puhetta esiintyi loppua kohti vähemmän. Kasvatuksellisen kehyksen, henkilökohtaisen kehyksen ja ”lapsen ääni”-kehyksen käyttö lisääntyi prosessin aikana. Sijaisvanhempien välillä esiintyi yksilöllisiä eroja kehysten käytössä eli eri sijaisvanhempien puheessa kehysten käyttö painottui eri tavoin. Tässä tutkielmassa en kuitenkaan tarkemmin perehtynyt siihen, missä määrin kunkin sijaisvanhemman lapsipuhe kuhunkin kehykseen sijoittui.

Muutoksen mahdollisuudet sijaisvanhempien lapsipuheessa

Toinen tutkimuskysymykseni koski sitä, esiintyikö eri kehysten välillä eroja siinä, kuinka paljon puhe sisälsi mahdollisuuksia muutokselle sijoitettujen lasten elämässä ja/tai toiminnassa. Kasvatukselliseen kehykseen sijoittuva lapsipuhe sisälsi runsaasti muutoksen mahdollisuuksia, koska sijaisvanhemmuuden ja siihen liittyvän kasvatustyön lähtökohta ja päämäärä on saada aikaan muutosta ja edesauttaa kehitystä (joka myös on ymmärrettävissä muutokseksi). Ongelmalähtöisen kehyksen piirissä muutoksen mahdollisuuksia nähtiin muita kehyksiä vähemmän. Käytäntö- ja olosuhdekeskeisessä kehyksessä muutosmahdollisuuksiin ei yleensä otettu kantaa, vaikka sen piirissä saatettiin kuvata tilanteita, joissa muutos (tai muuttumattomuus) ilmenivät. Henkilökohtaiseen kehykseen sijoittuva lapsipuhe sisälsi sekä toiveikkuutta että pessimismia muutosmahdollisuuksien suhteen. ”Lapsen ääni” kehyksessä muutoksen mahdollisuuksia ei juurikaan pohdittu.

Ote 9, SV8: 671–709

- 1 N3: Nii mä en tiää sitte, että *mitenkä pohjaton voi olla se sen huomio-* ja *miten sen voi todella täyttää* että tekkeekö
2 se sitte (*eihän*) *sitä nyt voi olla loputtommii* (.) *pittää jalustallakaa* (.) *sehä oppii taas käyttämään hyväks sitä* (.)
3 M3: Nii joo
4 N3: että *pittäähä se nyt pikku hiljaa varmaa oppia* (.) *että toisiaki kehutaa* ja (.)
5 N1: (.niijoo)
6 N3: mutta taikka voihan se kä- kärsii vaikka kuinka, että m- muita kehutaan, mutta *sitä vanhinta s- vanhempaa*
7 *siskoo ei voi (kehua)*

- 8 N1: mhh)
- 9 N3: että en tiiä että onko se se (.) ikuine (.) semmone-
- 10 N1: Joskus voi olla. ((naurahtaa))
- 11 N3: että se ei koskaan tuota parane siitä
- 12 N1: nii
- 13 N3: ei parane
- 14 M3: sama- sama kiintymyssuhde- (.) häiriö siinä että-
- 15 N3: s- tällä tällon todella (.) vaikka (m...) että meidän oma diagnoosi () tällä se vasta onki kova tällä
- 16 keskimmaisella (.) kiintymyssuhdehäiriö
- 17 N1: .joo
- 18 O: joo .hhh se ei oo sitä, että pystyy niinku maksimaalisesti antamaan sitä huomiota vai onkse just se, että et- että
- 19 annetaan huomiota ja sitte myös osotetaan rajat, että (.) ett muutkin tarvii että (.) et mikä se on, mikä sitä lasta
- 20 auttaa niin se on sitä
- 21 M3: (?)
- 22 N3: Se kultanen keskitie on vaa varmaan löyettävä.
- 23 ((poistettu rivit 692–702))
- 24 M3: Tää on nyt vaativa että tuo että (.) että voiaanko myö vaikuttaa nyt tähä että tuota
- 25 N3: vähä (.) nahka paksunis
- 26 M3: Nii (.) nii että tuota
- 27 N3: ei ois nii herkkä
- 28 O: °joo°
- 29 N3: en tiiä (.) pystytäänkö

Ote 9 on sijaisvanhempien työnohjausryhmän viimeisestä istunnosta ja siinä käsitellään pariskunnan 3 sijaislasten välistä sisarkateutta. Otteen alussa N3 puheenvuorot sijoittuvat ongelmalähtöiseen kehykseen ja kasvatukselliseen kehykseen (rivit 1–4). Hän ilmaisee (rivi 4) muutoksen (oppiminen, kehitys) olevan jopa välttämätöntä. N3 myös paikantaa ongelman nimenomaan sisarten väliseksi ja pohtii sitä keskimmäisen tytön näkökulmasta (rivit 6–7). Otteen keskivaiheilla (rivit 9–13) N3 pohtii epäilevästi muutoksen mahdollisuutta sisarkateudessa. N1 puheenvuorot (rivit 10 & 12) tukevat N3:n epäilevää suhtautumista muutokseen. Ohjaaja siirtää puheenvuorollaan keskustelun kasvatukselliseen kehykseen (rivit 18–20) ja luo tilaa muutokselle ilmaisemalla, että lasta voidaan auttaa. N3 jatkaa kasvatuksellisessa kehyksessä toteamalla, että heidän on kasvattajina löydettävä kultainen keskitie huomion antamisessa ja rajaamisessa (rivi 22). M3 ja N3 jättävät kysymyksen muutoksen mahdollisuudesta (ja omasta kyvystään toimia muutoksen myötävaikuttajina) auki (rivit 24 & 29).

Ote 10, SV8: 849–855

- 1 N2: se tavallaan et mikä tässä on se (.) *jaksamisen* (.) *itu* musta ni on se että (.) et kun näitä (.) *pyörittelee* e- ja *sitte*
2 *huomaa että ne alkaa ne asiat* (.) *niinku loksahella kohallee*
- 3 N1: mmhm joo-o
- 4 N2: *ni aina tulee se hyvä mieli ja aattelee että 'no nii* (.) *selvittiimpä tästäki'* se ikäänkuin *nostaa aina vähä sitä*
- 5 O: mmh) (.)
- 6 N2: *sitä semmosta omaa hyvää mieltä sitte ja*
- 7 N1: *uskoo siihe että eteenpäi mennääh*
- 8 N2: =*nii löytää vastauksia, vaikka ne on kuinka kummallisia ne asiat*

Myös ote 10 on sijaisvanhempien viimeiseltä tapaamiskerralta, ja se kuvaa henkilökohtaiseen kehykseen sijoittuvaa toiveikasta suhtautumista muutokseen. N2 ja N1 kuvaavat ”positiivisen kehän”, joka rakentuu positiivisen muutoksen huomaamisesta (rivit 1–2) sekä siihen liittyvästä mielihyvästä (rivit 4 & 6) ja optimismista (rivi 7), jotka johtavat lopulta ratkaisujen löytymiseen (rivi 8).

Ohjaaja pyrki usein luomaan tilaa muutoksen mahdollisuuksille kokoamalla yhteen vanhempien kertomaa ja tarjoamalla sen pohjalta hieman erilaisia ja uudenlaisia määritelmiä ja tulkintoja.

Ote 11, SV1: 241–242

- O: Onks sit just tavallaa niinku et (.) et tavallaan et ku on (just) *vaativat kasvatettavat ja ja rajoja hakevat kasvatettavat --*

Ote 11 on sijaisvanhempien ensimmäisestä istunnosta, ja siinä ohjaaja palauttaa N3:n otteessa 2 käyttämät ilmaisut hieman muokattuna (”todella haasteelliset”, ”vaativat” ja ”täysin rajattomat” > ”rajoja hakevat kasvatettavat”). Ohjaaja paitsi lieventää ja neutraloi ilmaisuja, nostaa esiin myös kasvattajien aktiivisen roolin ja kasvatuksen vuorovaikutuksellisuuden: rajoja hakeva (aktiivinen toimija) kasvatettava tarvitsee kasvattajan, joka asettaa rajat.

Perhekotivanhempien käyttämät kehykset

Perhekotivanhempien ryhmässä lasta koskevasta puheesta oli tunnistettavissa samankaltaisia kehyksiä kuin sijaisvanhempien lapsipuheesta, mutta myös eroavuuksia löytyi. Keskeisimpänä ryhmien välisiä eroja tuottavana tekijänä näyttäytyi työn ulottuvuus. Perhekotivanhemmat olivat yrittäjiä ja perhekotivanhemmuus oli heille elinkeino ja ammatti (tosin myös sijaisvanhempien ryhmässä yhdellä pariskunnista oli ammatillinen sijaiskoti, jossa he toimivat kokopäiväisesti.)

Tunnistin perhekotivanhempien puheesta kaiken kaikkiaan viisi kehystä, joista neljä on nimetty samoin kuin sijaisvanhempien ryhmässä, vaikka sisällöllisesti niissä saattoi esiintyä jonkin verran eroja. Viides kehys liittyi edellä mainittuun työn ulottuvuuteen. Aloitan perhekotivanhempien lapsipuheen kehysten tarkastelun siitä.

Ammatin ja yrittäjyyden kehys. Tässä kehyksessä perhekotivanhemmat puhuivat yrittäjinä, työnantajina ja lastensuojelukentän ammattilaisina. Lasten ja nuorten kasvatusta kuvattiin viranomaisyhteistyönä, ammattina ja elinkeinona. Perhekotivanhempien ensisijaisina asiakkaina näyttäytyivät sijoittavat kunnat. Lapset esiintyivät tähän kehykseen sijoittuvassa puheessa lähinnä työn kohteina eivät yksilöinä tai toimijoina.

Ote 12, PK1: 218–229

1 N3: Joo. Ja sit on kaks vanhempaa (.) Ja tota (.) me ollaan (.) hhh nyt siinä tilanteessa, että meillä on tota (.)
2 *muutoksia ollu, että meille on tullu uusia lapsia, että entisiä on lähtenyt pois ja tullu uusia.* Että meillä on niin
3 ku sellanen vaihe, et ollaan tavallan semmone (.) *yks sarja viety*, se joka tuli silloin kun me ollaan aloitettu
4 vuonna -98 niin siinä vaiheessa, *mikä tuli sisään niin ollaan niin ku (.) viety päätökseen.* Niistä on sitten niin
5 ku kaks tullut täysikäiseks ja *siirtynyt sitten pois* ja sitte kaks on sitten huostaanoton purun- (.) Sisarukset on
6 sitten *siirtynyt* biologiseen kotiin. (.) Oli viis vuotta meillä. Eli meillä on nyt ollut niin ku *uus tilanne*, että on
7 *tullut sitte uuet (.) uudet lapset sisälle* ja tota (.) tos kesäkuun öööh (.) alussa (.) toukokuun lopul- (.) puolessa
8 välissä tuli nyt kolme, joista on sitten sisarukset kaks ja yks oli sitten *avohuollollinen sijoitus.* (.) Sitten vielä
9 on toiset (.) veljekset ja sitten yks tämmönen (.) *Ikäjakautuma* on semmonen, että kaheksan ja yhdeksän, kolme
10 kymppiä ja sit yks kuustoista--

Otteessa 12 N3 kertoo ryhmän ensimmäisellä tapaamiskerralla esittäytymiskierroksen yhteydessä pariskunnan 3 perhekodista. Lapset esitellään kokonaisuutena, joka on osa perhekodin työ-olosuhteita ja -prosessia ("tilanne", "vaihe", "sarja" rivit 1–3). Lapset esiintyvät N3:n puheessa projektina, joka alkaa siitä, kun lapset "tulevat sisään" (esim. rivit 2–4 & 7) ja joka "viedään päätökseen" (esim. huostaanoton purun tai täysi-ikäistymisen kautta). Tässä otteessa lapsipuhe on hyvin ulkokohtaista, ja kuvaustapa tulee lähelle käytäntö- ja olosuhdelähtöistä kehystä sijaisvanhempiryhmässä (kuvattu edellä). Ammatin ja yrittäjyyden kehykseen sijoittuvassa puheessa ei kuitenkaan välttämättä aina pyritty neutraaliin ja ulkokohtaiseen kuvaustapaan, vaan esimerkiksi viranomaisyhteistyön suhteen siinä esiintyi myös arvioivaa ja kanta-aottavaa puhetta. Yrittäjänä perhekotivanhemmat joutuivat ajattelemaan viranomaisyhteistyötä – paitsi lapsen ja tämän kanssa tehtävän työn – myös yritystoiminnan jatkuvuuden kannalta: heidän tuli kyetä ylläpitämään sosiaalityöntekijöiden luottamusta ja mielikuvaa itsestään pätevinä ammattilaisina, joille kunnat jatkossakin sijoittaisivat lapsia ja nuoria.

Ote 13, PK5: 318–340

(N2:n pidemmässä puheenvuorossa ohjaajan lyhyet ilmaukset lhakasulkeissa] puheenvuoron sisällä)

- 1 N2: -- ettottakai sitä miettii *yrittäjäki* (.) ja *ammattilaisenaki* et (.) et tuota (.) et sitä niinku vähän varoo tuomasta
2 sitä puolta.
- 3 O: joo (1) miten pitkän *yhteistyön* se sun kokemuksen mukaan vaatii että (1) semmoselle (.) oman (.)
4 turhautumisen (.) tai väsähtämisen tai muun semmosen sanomiselle sitten tulee tillaa
- 5 N2: *Useemman vuoden yhteistyön se vaatii* (.) mun mielestä (.) että jos ajatellaan et laps tulee .hhh ja on vaikeeta
6 niin kyllä sitä hyvin *ammattimaisesti raportoi*, että no lapsi käyttäytyy näin ja me *olemme tehneet tämmösiä ja*
7 *tämmösiä toimenpiteitä ja katsotaan nyt mihin se johtaa* ja sitä vähän niinku tämmösellä tasolla liikkuu. [O:
8 Mm] Mut sitte ku (1) jatkuu vuosia (1) ni sitte voi puhelun alottaa vaikka niin, että tää nyt on taas tää kaa-
9 täyttä kaaosta [O: °joo°] et katotaan nyt et mennään [O: °joo°] tunti kerrallaan hehheh (2) et [se on-
- 10 O: [Et se (1)
11 perhekodin (1) tai sijotetun lapsen arjen kuvaaminen menee tämmöseksi *asiakirjatekstiksi* sen (.) arki-
12 arkielämän kuvaamisen sijasta siinä al- *yhteistyön alkuvaiheessa*
- 13 N2: Niin tietysti kun ei itelläkään oo vielä hirveesti (.) kokemusta, et mikä tepsii ja mikä ei.
- 14 O: Mit- mitkä kokemukset sitä luottamusta sitten synnyttää (1) sillä lailla, että voi avata (2) niille jot- niille
15 huoltosuunnitelmista vastaaville sosiaalityöntekijöille sit tätä toista puolta tai toisenlaisilla sanoilla?
- 16 N2: No jos ihan konkreetisti ajattelee niin se (.) tuki joka sieltä tulee, niin aiheuttaa sen. (.) *Et jos sosiaalityöntekijä*
17 *sanoo, et ilmeisesti te olitte sitten väärä paikka, ja teillä ei ole tarpeeksi resursseja hoitaa tätä lasta, niin se nyt*
18 *on aika huono lähtökohta semmoselle --*

Ote 14, PK2: 817–826

- 1 M3: Ja sehän on niille- (.) Meillä oli tuota sitten nää kah- Kaks lähti pois. Meille jäi vaan kolme. *Meiät pantiin*
2 *sijotuskielto*. (.) ((poistettu rivit 819–820))
- 3 Kaks kuukautta kesti se. (.) ehh. Ja sehä ois kestäny vaikka kuinka (kauan), mut me ruvettiin poliisilta vaatii,
4 että tää täytyy selvittää, että *meiltä loppuu leipä*. ((poistettu rivit 823–825))
- 5 *Meill on isot investoinnit* (.) *takana ja* (.) *tuota. Meille tuli tieto, että meille ei sijoteta*

Otteessa 13 N3 kuvaa sitä, kuinka omat kokemukset lasta koskien pitää sosiaalityöntekijöille ilmaista ammatillisessa muodossa – etenkin yhteistyön alkuvaiheessa kun yhteistyö ja luottamus perhekodin ja sosiaalityöntekijän välillä on vasta rakentumassa (rivit 5–7). Kun molemminpuolinen luottamus on olemassa voidaan asioita ilmaista arkikielisemmin (rivit 8–9). Lapsi edustaa otteessa toimeksiantoa, jonka sosiaalityöntekijä voi ottaa pois, mikäli katsoo, että perhekodin kompetenssi ja resurssit eivät riitä sitä hoitamaan (rivit 16–17).

Otteessa 14 M3 kertoo tapauksesta, jossa pois lähteneen nuoren tekemä rikosilmoitus johti (väliaikaiseksi jääneeseen) sijoituskieltoon. Tapaus tuo ilmi perhekotityön ja viranomaisyhteistyön haavoittuvuuden esimerkiksi tilanteessa, jossa pahoinvoiva lapsi tai nuori tekee väärän ilmiannon perhekotivanhemmasta. Otteessa sijoitetut lapset rinnastuvat melko suoraviivaisesti elantoon (”meille jäi vaan kolme”, ”meiltä loppuu leipä”). Sijoitetut lapset näyttäytyvät tässäkin otteessa toimeksiantoina, joita tarvitaan, jotta yritykseen tehdyt investoinnit saadaan kannattamaan (rivi 5).

Kasvatuksellinen kehys. Perhekotivanhempien ryhmässä kasvatukselliseen kehukseen sijoittui samankaltaisia asioita kuin sijaisvanhempienkin ryhmässä: lasten ja nuorten hoidollisia, kasvatuksellisia ja kehityksellisiä tarpeita sekä keinoja vastata niihin perhekotityössä.

Kasvatuksellisessa kehyksessä aikuisten ja lasten välinen vuorovaikutus kuvattiin hierarkkisenä: aikuiset olivat auktoriteetteja ja asiantuntijoita, lapset kasvatustyön ja toimenpiteiden kohteita. Erona sijaisvanhempien ryhmään oli kasvatuksen käsittely ammatillisesta näkökulmasta. Perhekotivanhemmat saattoivat esimerkiksi pohtia perhekodissa ja perheessä elämisen eroja ja yhtäläisyyksiä (otteet 15 & 16) tai perhekodin ammatillisia resursseja vastata nuoren kasvatuksellisiin tarpeisiin (esim. tarvitsisiko nuori intensiivisempää laitoshoittoa, ote 17).

Ote 15, PK2: 1229–1232

M1: Ja sitte meillä ku, meillä on myös poikia ni meillä on semmonen, että ne ei voi olla tyttöjen kanssa samassa huoneessa sitte, että tuota (1) ett siinä- (.) Tää että niinku sä M2 puhuit, että (.) ollaan niinku muka kotona, mutta ei ett hyvin kaukana myö ollaan siih- siitä, että pitäis kodiomasesti toimia, mutt ett hyvin kaukana on siitä sitte.

Ote 16, PK7: 453–455

N1: Ni se oli niinku se mikä pisti niinku miettimään, ettei tässä kyllä nyt oo enää mittää järkee että *meiän periaate on että tää on niinku koti:h* (.) niin ei tää o näille toisille lapsillekkaa. jotka täällä asuu ni mikää koti.

Ote 17, PK7: 1427–1433

N2: Mutta onhan se *mahdollisuuden antaminen* nimeomaa se että *turvais* sen, että siin ois edes maho- (.) *onnistumisen mahdollisuudet* (.) että jos ajatellaan jotai (.) koulukoti tyypistä paikkaa missä koulu on samassa ja (.) *joku vie ja joku on ja ne on ne samat ihmiset* niin siin on s- (.) yheksänkymmentä prosenttia suurempi mahdollisuus onnistua kun *laitetaan* se vaan tonne (.) .hhh [Kaupungin] ammattioppilaitokseehh (.) kattomaan, että löytääkö sen oikean luoka jah (.) miten se siellä pärjää ihmisten kanssa jah

Perhekotivanhempien ryhmässä kasvatusekhyksessä nousi esiin sijaisvanhempien ryhmää useammin kasvatuksen yhteisöllinen ulottuvuus (otteet, 16 & 18). Tämä on ymmärrettävää, koska perhekodeissa lasten lukumäärä oli keskimäärin sijaiskoteja suurempi. Lisäksi yhteisöllä on keskeinen merkitys sosiaalityöntekijöiden tekemissä uusissa sijoituspäätöksissä. Myös laki edellyttää yhteisön ja ihmissuhteiden soveltuvuuden selvittämistä sijoituspaikkaa valittaessa (Perhehoitolaki, 5§).

Ote 18, PK7: 1069–1075

M2: Nii ja (kyllä m..) se mikä o tietysti just niinku N2 sano tossa että meillä tommone *niinku kerroksellinen suojelu*, että (.) *pitää niinku suojella ensinnä* (.) *vaa öö tämä iso:*, *iso yhteisö* että (.) et et hh siirtää ((naureskellen)) po- () pois ja (.) (pio-) miettii tää että, miten tämä ilta mennään, no joo ehkä tälleen kannattaa tehdä että .hhh että onhan se silleen niinku, että *kotia pitää suojella* (.) tai ettäettä: (.) *tämän yhen lapsen takia pitää muita lapsia suojella, että häntä voi suojella* (.)

Ongelmalähtöinen kehys. Myös ongelmalähtöinen kehys oli hyvin samankaltainen kuin sijaisvanhempien ryhmässä. Lapsen rooli oli ongelmalähtöiseen kehykseen sijoittuvassa puheessa usein ainakin jossakin määrin aktiivinen (oireilija, hankaloittaja, ”liitelijä” jne.). Toisin kuin sijaisvanhempien ryhmässä lapsiin ei kuitenkaan yleensä viitattu diagnoosien kautta, eikä

diagnooseista juurikaan edes puhuttu. Tähän saattoi olla syynä esimerkiksi ammatillinen periaatteellisuus (lapsen samaistaminen diagnoosiin voidaan nähdä tämän arvoa ja identiteettiä loukkaavana) tai diagnoosien arkipäiväistyminen (lasten diagnoosit ovat työssä niin tavanomaisia etteivät ne ”ylitä uutiskynnystä”). Ongelmia kuvattiin paitsi lapsen tai nuoren toiminnan myös yhteisön (muiden lasten/nuorten, työntekijöiden tai jopa koiran) reaktioiden ja vaadittujen toimenpiteiden kautta.

Ote 19, PK2: 457–467

- 1 N2: -- että just tämän (.) meiän (2) pojan kanssa nii on (2) *hirveen paljo jouvuttu työntekijöitten kans (.) pähkäileen*
2 *sitä, että ku he ei pärjää. Ja he kokevat ite (.) e- aikuisina ihmisinä sen, että ei tästä tuu mitään että .hh he ei*
3 *saa [(sitä)*
4 O: [Sä puhut nyt siitä (.) siitä su-
5 N2: Tä-
6 O: (yksniitistemmästä) pojasta?
7 N2: Joo. Että hän, *että he ei saa tähän otetta ja he ei saa sitä arkee toimimaan* sillon ku me ollaan poissa.
8 O: Mmm.
9 N2: *Se on tietenkä meillekki raskasta, että ku ei voi lähteä koskaa mihinkää sillon ku tää ((naurahtaen)) poika on*
10 *talossa, kun .hh ei löydy ihmistä joka sen kanssa (.) pärjäish.*

Otteessa 19 N2 ei aluksi ilmaise nuoren ongelmallisuutta suoraan omana kokemuksenaan vaan ”upotettujen toimijoiden” (työntekijöiden) kautta (rivit 1–3 & 7). Hän ei myöskään kuvaa nuoren ongelmallista toimintaa, vaan sen seurauksia (työntekijät eivät pärjää/saa otetta). Lopulta hän kuvaa nuoren ongelmallisuuden vaikutusta myös häneen ja M2:een (heidän läsnäoloon tarvitaan jatkuvasti, rivit 9–10).

Otteessa 20 M2 kuvaa nuoren ongelma-käytöksen seurauksia muiden lasten varautuneisuuden sekä koiran stressaantuneen ja pelokkaan käytöksen (rivit 3–6) kautta. Syyksi lasten ja koiran käytökseen M2 paljastaa lopulta ongelmakehyksessä käsitellyn nuoren toiminnan (”kөрmyyttämisen”, rivi 9).

Ote 20, PK7: 772–794 (muiden lyhyet ilmaisut [hahasulkeissa] pidemmän puheenvuoron sisällä)

- 1 M2: Ja sitte *toiset lapset o varppeilla.* [M1:mmhm.] *Ja sittenku (.) [?:mmhm.] lähtee #öö#(.) käymää (..) tuota*
2 *koto:na (.) ni se on niinku (.) tavallaan niinku lomaa näille muille (.) ((poistettu rivit 778–785))*
3 *Ja se on lisäksi meiän koiralle se on stressaavaa. (.) Meiän koira (.) koira tulee (.) sillon ko se on tilanne että,*
4 *jossei muita (.) aikuisia siinä paikalla, että mä oon vaikka yksin siinä niin se (.) se sen pitää tulla ehtottomasti*
5 *mu viereen siihen sängyn viereen (.) hän on niinku siinä (.) sitte. Että se pitää olla siinä turvassa. Sitten taas*
6 *jos on enemmän porukkaa tai muuta (.) niin ((päällekkäistä puhetta N2)) sitte (kyl) uskaltaa (olla)*
7 N2: = ..olohuoneessa ja muualla muttah.
8 M1: = Nii-in.
9 M2: ((päällekkäistä puhetta N2)) *Koska se on көrmyyttäny sitäki (.)*

Otteessa 21, puhutaan edelleen samasta nuoresta ongelmakehyksessä. Tässäkin otteessa nuoren ongelmallisesta käyttäytymisestä puhutaan kiertäen, sen seurauksia (yhteisön hajoaminen) ja sen seurauksena vaadittuja toimenpiteitä ("eriyttäminen") kuvaamalla.

Ote 21, PK7: 981–981

N2: Tää on sitte yks asia mikä on vaikuttanu että *hänen tulonsa jälkeen meidän yhteisö on (.) alkanu hajoamaan. (.)* sillä tavalla *et me on jou'uttu eriyttämään niin paljo, (.)* me on *jouvuttu* viemään siitä biolokisia lapsia tarkoituksellisesti hyvin usein pois, (.) koira pois, (.) muut lapseth (.) tota (.) kattoo että missäs ne on siihe aikaan kun tämä asia hojetaan, (.) *se on häirinny sitä yhteisöllisyyttä tosi paljon, (.)*

Henkilökohtainen kehys. Henkilökohtaiseen kehykseen sijoittuvassa puheessa perhekotivanhemmat käsittelevät subjektiivisia kokemuksiaan, ajatuksiaan ja tunteitaan lapsiin ja nuoriin liittyen. Perhekotivanhempien ryhmässä käsiteltiin enemmän myös biologisten lasten asemaa sekä siihen liittyviä mielipiteitä ja tunteita. Perhekotivanhempien ryhmässä henkilökohtaiseen kehykseen sijoittuvaa puhetta käytettiin ensimmäisestä istunnosta alkaen runsaammin ja rohkeammin (arvo- ja tunnelataukset olivat ajoittain erittäin voimakkaita) kuin sijaisvanhempien ryhmässä. Eroa ryhmien välillä saattaa selittää esimerkiksi se, että perhekotivanhempien päivittäiseen vuorovaikutukseen sijoitettujen lasten kanssa kohdistuu ammatillisuuden vaatimus, jolloin henkilökohtaisten tunteiden ilmaisulle ei kenties ole samalla tavalla tilaa, kuin sijaiskodeissa, joissa lasten kanssa eletään perheenä. Näin ollen työnohjaus voi edustaa perhekotivanhemmille nimenomaan mahdollisuutta henkilökohtaisten tunteiden käsittelyyn, kun taas sijaisvanhemmat saattavat tavoitella työnohjauksen kautta ammatillisempaa lähestymistapaa lasten kanssa elettyyn arkeen.

Henkilökohtaiseen kehykseen sijoittuvaa puhetta esiintyi poikkeuksellisen runsaasti perhekotivanhempien seitsemännellä tapaamiskerralla, jolloin ryhmä valitsi N2:n ehdotuksesta puheenaiheeksi pahuuden. – erityisesti lapsissa ja nuorissa koetun pahuuden. Pahuus säilyy teemana läpi istunnon ja kaikki paikallaolijat tuovat esiin omia näkökulmiaan ja kokemuksiaan lasten pahuudesta. Kuten otteesta 24 käy ilmi, aiheen käsittely käynnistyy jo aivan istunnon alusta.

Ote 22, PK7: 1–43

1 N2 (niinku) että vaikka Eino Leino sanoo ettei paha o kenkää ihmine vaan toinen on heikompi toista mutta .hhh (.)
2 tuota hhh (2) joskus *mä ihan oikeesti mietin että joku ihminen voi olla (.) iha oikeesti vaan se o vaan niin paha*
3 *((viimeinen sana naurahtaen)) [O:Joo.] ((naureskellen)) että siitä vaikee o löytää hyvää että.hhh että hhh se on*
4 *semmane jo- joka johon minä ainaki törmään aina silloin tällön, [O: Joo.] tässä työssä.*
5 O: Joo (.) Puhutko sää (.) lapsista ja nuorista [vai heidän vanhemmista?
6 N2: [Mää mä puhun jopa ihan nuoresta. [O: joo.] Että mä mietij jo hä-
7 niinku hänenki kohallaa että (.) [O: joo.] että tota .hhh (.) *kaikelleha voi aina ettiä ite sen selityksen että jaksaa*
8 *ja sietää mutta .hh välillä aina tuntuu ettäh [O: joo.] kyse voi ollaki iha: oikeesti siitä, että on niin paha ja*
9 *ilkeä. Ei vaa oo niiv väärin kohdeltu vaa on niih ((naurahtaen)) iha oikeesti paha ihmine ((ovi aukeaa, N3 tulee*
10 *sisään))*

- 11 N3: Huomenta,
 12 M1: Huomen[ta.
 13 O: [Aha, (.) N3 kuitenkin tulit (.) mä tässä jo sanoin että te ehkä tule täh- ((naurahtaan))
 14 ((päällekkäisiä äännähdyksiä))
 15 N3: joo,
 16 N2: Kiva ku tulit
 17 N3: Noo ni. (.) ((kävelee paikalleen, alkaa asettautua)) M3 on sieläh (.) kuntoutuksessa (muttah)
 18 N2: joo. (.)
 19 O: No (.) hyvä näin (.)
 20 N2: () Anteeksi ku mää (.) mää jotenkin (.) jatkasin tästä heti.
 21 O: =joo, jatka jatka.
 22 N2: Ettota (.) koska *mun mielestä se on vähä semmonen tabu*, että mei puhuta niinkö siitä me puhutaan siitä miten
 23 vanhemmat on pahoja ja miten [joku (.)
 24 O: [joo.
 25 N2: sarjamurja- murhaaja om paha tai raiskaaja om paha tai inesti- ki om paha mutta (.) .hhh *musta meiän pitäis*
 26 *puhua joskus siitä pahuudesta mitä nämä nuoretki tuo tullessaan [(.) koska mää on sitä mieltä että sitä*
 27 *pahuutta löytyy.*
 28 O: [joo-o (.) joo-o (.)joo-o (.)joo-o (.) °.joooh°.
 29 O: Niin tässä ö- (.) minä (.) tarjosin (.) kysymyksen, että mikä tänää on ajankohtasta [ja N2 sano että puhutaanko
 30 pahuudesta.

N2 aloittaa keskustelun (rivit 1–3) kyseenalaistamalla humanistisessa ihmiskäsityksessä hyvin perustavanlaatuisen oletuksen ihmisen perimmäisestä hyvyydestä ja kehityspotentialista (Hurtig & Laitinen, 2006) Pohtimalla mahdollisuutta määritellä ihminen pahaksi, N2 kyseenalaistaa auttamistyössä tyypillistä selitysmallia, jossa pahuus nähdään seurauksena kaltoinkohtelusta tai vaillejäämisestä (rivit 2 & 8–9). Kehys murtuu hetkellisesti (rivit 11–19) N3:n sisääntulon keskeyttäessä alkavan keskustelun. Aiheen merkityksellisyyttä N2:lle kuvaa se, kuinka nopeasti ja määrätietoisesti hän pyrkii palauttamaan kehyksen ja jatkamaan pahuus-teeman käsittelyä (rivi 20). Hän haastaa ryhmää ennakkoluulottomaan keskusteluun pahuudesta (rivit 25–26). Kuvatessaan kokevansa lasten ja nuorten pahuudesta puhumisen jonkinlaiseksi tabuksi N2 suojaa kasvojaan ja vetoaa ryhmään, että tämä ei tuomitsisi tai torjuisi hänen avaustaan.

Vaikka pahuus puheenaiheena ei ole hauska, esiintyy puheenvuoroissa toistuvasti naurua (ote 22: rivit 2–3 & 9; ote 23: rivit 6–7 & 11). Soilevuo Grønnerød (2004) on todennut, että naurua käytetään sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa muun muassa ilmaistaessa ideaalin ja todellisuuden välistä ristiriitaa; pehmentämään ilmaisuja, joita saatetaan pitää sopimattomina sekä ylläpitämään kontaktia muihin haastavissa vuorovaikutustilanteissa. Otteissa 22 ja 23 naurun voidaan nähdä palvelevan kaikkia edellä mainittuja tarkoituksia.

N2 käsittelee jo pahuusteeman avauksessa ihmisyyden perusolettamuksia ja esittää vahvan arvolatauksen sisältävän henkilökohtaisen kannanoton (*nuori voi olla paha*). Aihe tulee henkilökohtaisuudessaan lähelle identiteettikysymyksiä, joten muiden ryhmäläisten ja ohjaajankin

olisi oletettavasti vaikea suoraan kyseenalaistaa N2:n näkemyksiä ilman, että tulisivat samalla kyseenalaistaneeksi N2:n persoonaa ja uhanneeksi tämän kasvoja. Otteessa 23, ohjaajan kysyessä muiden ryhmäläisten ajatuksia pahuus-temaan liittyen (rivi 1), N1 yhtyykin voimakkaasti N2:n näkemykseen (rivit 2–3) ja vie sitä jopa pidemmälle (*”ja pienissä lapsissakin on sitä pahuutta”*). Sekä N2 (ote 22: rivit 7–8) että N1 (ote 23: rivit 7–8) antavat ymmärtää, että pyrkimys pahan ymmärtämiseen ja selittämiseen on ikään kuin itsepetosta, jonka tarkoitus on auttaa jaksamaan ja sietämään lapsissa kohdattua pahaa. N1 ja N2 kuvaavat myös pahuuden aiheuttamaa hämmennystä ja keinottomuutta (ote 23: rivit 5–6, 10–11 & 13).

Ote 23, PK7: 53–70

- 1 O: Mitäs tää muiden mielissä (.) mitä kaikkee tää herättää?
 2 N1: No mulle tuli ainaki heti semmonen tunne että (.) olen täysin samaa mieltä että nuorissa ja pienissä lapsissakin
 3 on sitä pahuutta niinku (.) mitä tossa työssä on [nähty että ihan semmosta että (.)
 4 O: [mmmh.
 5 N1: .hh on vaikea löytää sitä hyvää vaan (.) vaan sieltä tulee semmosta ilkeyttä, mitä niinku ihan e- hämmästelee
 6 että mite voi olla ja (.) miksei ite nää että (.) mite ilkee on. (.) No, sitä sitte että onko niin kieroon kasvanut
 7 ((naurahten)) ja (..) on varmaan (.) että mistä se tulee. (.) Sitä pitää selitellä että jaksaa .hhh [O: mmm.] (.)
 8 ellää sen kans, mutta että ainaki o ihan ääneen puhuttu töissä aikuisten kesken siitä joittenkin kohalla, että
 9 mitenh [O: joo-oh,] ikävä ihminen voi pieni ihminen olla (.) ja paha (.) haluaa pahan mielen toiselle ja pahaa
 10 toiselle ja (5) ja s- miten paljon se syö niinku ihteeki sitte ku ei voi asialle mitään (.) hyvällä ei sitä korjaa.
 11 N2: Joo, eikä pahallakaan ((nauraa))
 12 N1: joo-o mmmh.
 13 N2: että .hhh se on se- sen edessä on vähän niin voimaton

Hurtigin & Laitisen (2006) mukaan pahan nimeäminen tuo mukanaan kysymyksen syyllisyydestä. N2:n toteaa, että: ”Välillä aina tuntuu että kyse voi ollaki iha: oikeesti siitä, että on niin paha ja ilkeä. Ei vaa oo niiv väärin kohdeltu, vaa on niih iha oikeasti paha ihmine” (ote 22: rivi 9). Nimeämällä nuoren ”pahaksi ihmiseksi” N2 tulee samalla määritelleeksi tämän aktiiviseksi toimijaksi, joka on vastuussa teoistaan. Lasta/nuorta ei nähdä uhrina eikä tämän käytökselle enää pyritä etsimään selitystä hänen ulkopuoleltaan (esimerkiksi kaltoinkohtelusta tai selviytymiskeinoista). Tämä käy ilmi myös otteesta 24, jossa N1 määrittelee nuoren toiminnan välinpitämättömyytenä tai tunnekylmyytenä (vs. vaikeutena tai kyvyttömyytenä ilmaista todellisia, piilotettuja tunteitaan).

Ote 24, PK7: 908–910

- N1: -- kukaan ei pysty kaikkee (..) .hh esittämään niin hyvin että puheet ja eleet ja ilmeet ja kaikki niinkun (..) näyttäs sitä välinpitämättömyyttä siellä ei vaa oo mittää.

Otteissa 25 ja 26 N3 haastaa N2:n ja N1:n esittämiä näkemyksiä pahuudesta ja mahdollisuuksista vaikuttaa siihen. Hän tuo ajatuksensa esiin kysymysten kautta, mikä voidaan

ymmärtää kaikkien osapuolten kasvoja suojelevaksi eleeksi. Näkemysten käsittely kysymysten kautta – ikään kuin uteliaisuuden positiosta väitteiden ja tietävän position sijaan – mahdollistaa keskustelun moniäänisyyden ja kaikkien osapuolten kasvojen säilymisen. Toisaalta N3 pyrkii selkeästi palauttamaan pahuuskeskustelun humanistisen ihmiskäsityksen lähtökohtiin (rivit 1 & 7–8). Samalla hän siirtää keskustelun kasvatukseen pohtimalla varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä lapsen kehityksessä.

Ote 25, PK7: 186–195

- 1 N3: .hh *Mut jos lähetään siitä ajatuksesta, että se lapsi onh (.) hyväh (.)* ((elehtii käsillä)) *sillo (.) ku se syntyyh (.) ni,*
2 *mikä siihen sitten (.) tuo sen (.) sen sitten? Et kyllähän siinä varmaan kuitenkin jonku verran näitä (.) perin-*
3 *perintötekijöitä on, mutta jotaki sen (.) .hh lapsen elämässä sitte kuitenkin sieltä (.) sieltä varhaisista vaiheista*
4 *niinkuhh (.) tarttuu jotaki sellasta (.) et, mikä sen sitten muodostaa, että ei kai se niinku oikee voi (.) .hhh*
5 *paljon tota: (.) niinku muuta aatella, et ku että senh (.) sen tota (.) sen lapsen elämää jollaki lailla sieltä .hh (.)*
6 *sieltä ihan (.) alkuh- ((naurahtaa)) juurilta alk- asti lähtee (.) .hh Vai mikä se sitte on ku sää nostit tossa sen .hh*
7 *(.) sen että mikä se pahuuden lähtökohta sitte onh (.) .hh et jos niinku lähtetään siitä ajatuksesta et se laps*
8 *kuitenki onh- (.)*

Otteessa 26 N3 haastaa N1:n ja N2:n otteessa 23 esittämät väitteet siitä, että paha ei voida ”korjata”. Tässä keskusteluotteessa vastakkainasettelu tulee selvemmin esiin: N3 aloittaa kysymyksellä (rivit 1–2); jatkaa varovaiseen kannanottoon (rivi 4), jota loiventaa konditionaalinen käyttö (”aattelin”); lopulta hän esittää suoran vastalauseen N2:lle (rivi 8). Toisaalta N2:n ja N3:n näkemykset eivät ole keskenään ristiriidassa, he vain painottavat eri mahdollisuuksia. Kyseessä on siis ”onko lasi puoliksi tyhjä vai puoliksi täynnä?” –tyyppinen keskustelu.

Ote 26, PK7: 298–307

- 1 N3: *Mut se että pystytäänkö me siihen pahaan kuitenkin sillälaila meidän työssä niinku (.) .hhh vaikuttamaan kun*
2 *sitä paha on ni se kuitenkin et se lieventyy?*
3 N2: *Mmm*
4 N3: *Kyl mä niinku kuitenkin aattelin, että kyllä meillä siihe (.) siihenkin sitte on (.) et sitä tapahtuu.*
5 N2: *.hhh Kyllähän sitä niinku jo- (.) aina välillä tapahtuu, mutta mä uskon kyllä s- tai heh jotenki en usko mutta*
6 *oon ruvennu ikävä kyllä ajattelemaan nii, että joittenki kohalla vaa ei tapahu.* ((pällekkäistä puhetta N2, N3
7 & M1))
8 N3: *Nii, joillaki- joittenki kohalla, mutta mutta myös (.) myös tapahtuu.*

”Lapsen ääni”-kehys. ”Tämäkään kehys ei juuri eronnut sijaisvanhempien ryhmän samannimisestä kehuksesta. Myös perhekotivanhempien ryhmässä ”lapsen ääni” –kehyksessä kuvattiin ja/tai tavoiteltiin lasten ja nuorten näkökulmaa asioihin. Erona sijaisvanhempien ryhmään oli jälleen yhteisöllisyys. Perhekotivanhemmat käyttivät paitsi lapsen myös lapsiyhteisön ääntä. Otteessa 27 M2 kuvaa perhekodin muiden lasten näkökulmasta edellä käsitellyyn ”pahaan” nuoreen liittyviä haastavia tilanteita.

Ote 27, PK7: 879–885

M2: sitte ja kyllä ne muutki lapset sitten niinku (.) sen ymmärtää, että ()

O: ((pääll.)) Vaikka heillääki on omat historiansa ((pällekkäistä puhetta: M2)) nii heillon kuitenkin semmosta resurssia sitte tommosessa tilanteessa (.) joo.

M2: = Oon on (..) niin kato () heill on koke- koke:muksia myös siitä että ku se menee ääripäähän siihe että (.) tuota: (.) se mee johonki kiinnipitoon ja muuta niin totta kai ne haluaa että niitä ei tuu ne ikään ku: ((naurahtaan)) suojelee tavallaan sitte sitä kokonaisuutta ja muita.

Muutoksen mahdollisuudet perhekotivanhempien lapsipuheessa

Myös perhekotivanhempien ryhmässä kasvatukselliseen kehykseen sijoittuva puhe oli selkeimmin suuntautunut muutokseen ja sen mahdollisuuteen sijoitettujen lasten ja nuorten elämässä. Vähiten muutokselle nähtiin mahdollisuuksia ongelmalähtöisessä kehyksessä ja henkilökohtaisessa kehyksessä, mistä äärimmäisen esimerkin tarjosi seitsemännen tapaamiskerran pahuuskeskustelu. Pahuuskeskustelussa muutosmahdollisuuksien suhteen ilmaistiin henkilökohtaisessa kehyksessä paikoitellen jopa täydellistä toivottomuutta, jolloin siirtyminen ongelmalähtöiseen kehykseen saattoi edustaa muutoksen suhteen optimistisempaa näkökulmaa. Näin tapahtuu kun N2 määrittelee pahuuden sairaudeksi, jolloin sitä voidaan lähestyä hoidollisesti. Määritelmä ”paha ihminen” puolestaan on hyvin ehdoton ja sisältää merkityksen, että kyseessä on ominaisuus, jonka muuttaminen on jotakuinkin mahdotonta. Hurtigin ja Laitisen (2006) mukaan pahasta puhuminen johtaa väistämättä ehdottomuuteen ja moraalisiin kannanottoihin, joiden koetaan vievän auttamistyöltä ja muutoksen mahdollisuudelta pohjan. Toisaalta äärimmäiseen ymmärtämiseen kytkeytyy heidän mukaansa välinpitämättömyyden vaara.

Pahuuspuheessa esiin tuleva toivottomuus ja näköalattomuus pahoiksi nimettyjen lasten ja nuorten muutosmahdollisuuksien suhteen näytti olevan yhteydessä toistuviin pettymyksiin ja niiden aiheuttamaan uupumiseen ja turhautumiseen. Nämä puolestaan olivat johtaneet muun muassa lapsesta tai nuoresta luopumiseen tai sen harkitsemiseen. Perhekotivanhemmat suuntautuivat muutokseen erilaisten roolien ja funktioiden kautta. Esimerkiksi päätöstä luopua lapsesta tai nuoresta tai sen harkitsemista käsiteltiin ammatillisen kasvattajan, yrittäjän, biologisen vanhemman, aviopuolison ja isovanhemman rooleista käsin. Sijoitettujen lasten etua ja päätöksen vaikutusta lapsen muutosmahdollisuuksiin pohdittiin lähes yksinomaan ammatillisen kasvattajan roolissa. Kasvattajan funktiosta käsin lapsesta tai nuoresta luopumista perusteltiin nuoren oman ja yhteisön hyvinvoinnin kannalta. Muissa rooleissa luopumisajatuksia selitettiin esimerkiksi turhautumisella, toivon menettämällä, pelolla sekä jopa häpeän ja epäonnistumisen kokemuksilla.

Työnohjaaja veti keskustelua yhteen, esitti tarkentavia kysymyksiä ja ja toi keskusteluun aika ajoin vaihtoehtoisia näkökulmia. Esimerkiksi pahuuskeskustelussa ohjaaja esitti yllättävän näkökulman: ”Vaikuttaa siltä, että ei hän kyllä itseään rakasta tippaakaan.” (PK7, rivi 938). Työnohjaajan rooli pahuuskeskustelussa oli haastava, koska aihe oli hyvin tunnepitoinen ja lähellä identiteettikysymyksiä – istunnossa liikuttiin henkilökohtaisen ja ammatillisen rajapinnalla. Työnohjaajan tulee tarjota ohjattaville kokemus siitä, että heitä on kuultu ja vastaanottaa näiden vaikeita tunteita. Toisaalta työnohjaajan tehtävä on myös tarjota uusia näkökulmia työskentelyyn, mikä edellyttää ajoittain ohjattavien näkemysten haastamista.

Ryhmäläisten välillä esiintyi jonkin verran keskinäisiä eroja kehysten käyttämisessä. Myös akuuteilla tilanteilla perhekodeissa sekä istunnoissa käsitellyillä asioilla oli yhteys siihen, minkä kehyksen kautta kukin ohjattavista asioita kulloinkin käsitteli. Muutosmahdollisuuksien suhteen pariskuntienkin välillä saattoi esiintyä näkemuseroja, kuten otteesta 28 käy ilmi.

Ote 28, PK7: 1287–1335

- M2: --enemmän mää kyllä aattelisi että, mikä ois niinku tämmönen jä- järkevä -? (.) Yritän semmosta et .hhh (.) et et (.) ois niinku sillee, et se ois niinku oikee- (.) *Sais niinku semmosta oikeellaista (.) minusta rajaa ja sitte totta kai se on semmosta sietämistä (my-) myöski ja .hhh Sit et jos se kasvaa ja (.) pystys sitten, ku sill on kuitenkin (.) potentiaalia sitten taas sillee, et hän o (.) hyvi älykäs poika. (.) .hhh Että se pystys sitä käyttää niinku, että (.) sais sen kiinnostuksen sitten niinkun (.) silleen niinku (.) suuntautumaan, että se pystys johonku a- ammatilliseen tai johonki niinku, et se kokonaisvaltaisesti uppoutus johonki- .hhh johonki, että se se kehittäis itteensä. Että sen sais niinku sillee ohjattua, (.) .hhh et se (.) varmasti niinku (.) voi voi olla sillee, että tämmöset voi olla menestyjiä myöski jos- jollahi ammattial- a- uralla, koska tuota (.) ne saattaa sitten niinku (.) keskittyä niin (.) intensiivisesti johonki ja oppia jonku (.) systeemi jah -- ((poistettu rivit 1302–1319))*
- N2: *Mut ehkä se röyhkeys (.) on se joka estää (.) menestymästä sitte kuitenkin, että työharjottelutki menee persuuksilleen sen takia, että hän jaksaa .hh pitseeriassa olla työharjottelussa niin kauan (.) kun hän sen pitsan saa eteensä. [M1: mmhm.]*
- N2: *Sitten hän syö pitsan ja jättää lautasen pöydälle ja häipyy työharjottelupaikasta (.) .hhh*
 ((poistettu rivit 1325–1331))
- N2: *Et se (.) hyödy- hyötynäkökulma on niin röyhkeä, että (.) se tulee kyllä estämään sen myöhemmä menestymise jos (.) jos tuota,*
- M1: = jooh.
- M2: *(Noo) mutta sitä ei tuolla (.) bisnesmaailmassa tiä. (Se) voi menestyäh.*

POHDINTA

Tutkielmani tarkoitus oli tunnistaa sijaisvanhempien ja perhekotivanhempien (molempiin ryhmiin yhtäaikaaisesti viitattaessa myös: *sijaishuoltajat*) ryhmätyönohjauskontekstissa käyttämät sijoitettuja lapsia ja nuoria koskevan puheen kehukset. Lisäksi pyrin tarkastelemaan kehysten välisiä eroja lapsissa ja nuorissa nähtyjen muutoksen mahdollisuuksien suhteen sekä sijaishuollon ammatillisuuden vaikutusta lasta koskevaan puheeseen.

Tunnistin kummankin ryhmän lasta koskevasta puheesta viisi kehystä, joista neljä myös nimesin samoin molemmissa ryhmissä. Ryhmien välillä oli tunnistettavissa jonkin verran eroja tai erityispiirteitä myös samannimisiin kehyksiin sijoittuvassa lapsipuheessa. Sijaishuoltajien lapsipuhe sijoittui: 1) Kasvatukselliseen kehykseen, 2) Ongelmalähtöiseen kehykseen, 3) Käytäntö- ja olosuhdekeskeiseen kehykseen (sijaisvanhemmat) / Ammatin ja yrittäjyyden kehykseen (perhekotivanhemmat) 4) Henkilökohtaiseen kehykseen sekä 5) ”Lapsen ääni” –kehykseen. Eri kehyksissä sijaishuoltajat kuvasivat sijoitettuihin lapsiin liittyvää todellisuutta eri näkökulmista ja erilaisista identiteeteistä tai rooleista käsin.

Kasvatuksellisessa kehyksessä lapsista puhuttiin kasvatuksen ja kehityksen näkökulmasta. Tähän kehykseen sijoittuvassa puheessa sijaishuoltajat kuvasivat muun muassa lasten kehitystä ja tarpeita sekä omia kasvatuskäytäntöjään. Kasvatuksellisessa kehyksessä kasvattajan ja kasvatettavan roolit näyttäytyivät hierarkkisina: kasvattaja oli auktoriteetti ja asiantuntija, lapsi kasvatustoimenpiteiden kohde. Vanhemman ja kasvattajan rooli sisälsi sekä kontrollin että huolenpidon elementtejä. *Ongelmalähtöisessä* kehyksessä lasta kuvattiin erilaisten ongelmien, kuten traumaattisten kokemusten, käytösoireiden, diagnoosien sekä ikä- ja kehitystasoon liittyvien pulmien kautta. *Käytäntö- ja olosuhdekeskeiselle* kehykselle (sijaisvanhempien ryhmässä) tyypillistä oli puheen ulkokohtaisuus, käytännönläheisyys ja informatiivisuus. Siinä raportoitiin esimerkiksi arkea sijaislasten kanssa, sijaishuollollista toimintaa sekä sijaislapsia ja näiden taustoja. *Henkilökohtaisessa* kehyksessä keskeisiä olivat sijoitettujen lasten herättämät tunteet sekä näitä koskevat näkemykset, kokemukset. Ilmaisut olivat subjektiivisia ja saattoivat sisältää tunne- ja arvolatauksia. ”Lapsen ääni” –kehyksessä keskeistä oli lapsen näkökulmaa kuvaava tai tavoitteleva puhe. Tässä kehyksessä lasta pyrittiin ymmärtämään ja selittämään tai tekemään oletuksia lapsen motiiveista. Lapset saatettiin esittää esimerkiksi kärsivinä uhreina tai aktiivisina (jopa pahantahtoisina/manipuloivina) toimijoina. ”Lapsen ääntä” käytettiin myös toistamalla lasten ilmauksia tai laittamalla sanoja lapsen suuhun. *Ammatin ja yrittäjyyden kehyks* esiintyi luonnollisesti vain perhekotivanhempien puheessa. Tässä kehyksessä perhekotivanhemmat puhuivat yrittäjän,

työnantajan ja lastensuojelun ammattilaisen roolissa. Lasten ja nuorten kasvatusta näytettiin tässä kehyksessä elinkeinona ja viranomaisyhteistyönä ja lapset projekteina ja toimeksiantoina.

Kehysten välillä esiintyi eroja siinä, kuinka paljon puhe sisälsi sijoitetuissa lapsissa ja nuorissa nähtyjä muutoksen mahdollisuuksia. Kasvatukselliseen kehykseen sijoittuva lapsipuhe sisälsi molemmissa ryhmissä eniten muutoksen mahdollisuuksia. Tämä on ymmärrettävää, koska yksi sijaishuollollisen kasvatustyön päämäärä on saada aikaan ja mahdollistaa muutosta sijoitettujen elämässä. Ongelmalähtöisen kehyksen piirissä muutoksen mahdollisuudet kuvattiin molemmissa ryhmissä vähäisinä. Käytäntö- ja olosuhdekeskeisessä kehyksessä (sijaisvanhempien ryhmä) sekä Ammatin ja yrittäjyyden kehyksessä (perhekotivanhempien ryhmä) muutosmahdollisuuksiin otettiin hyvin vähän kantaa, koska niissä lapsia ja nuoria kuvattiin yleensä lähinnä käytännön olosuhteiden, viranomaisyhteistyön ja elinkeinotoiminnan näkökulmasta. Henkilökohtaiseen kehykseen sijoittuva lapsipuhe sisälsi sekä toivoa että pessimismia muutosmahdollisuuksien suhteen. Perhekotivanhempien ryhmän seitsemännen istunnon pahuuskeskustelussa (esim. ote 23) muutoksen mahdollisuudet näyttivät henkilökohtaisessa kehyksessä ajoittain jopa vähäisempinä kuin ongelmalähtöisessä kehyksessä. ”Lapsen ääni” –kehyksessä muutoksen mahdollisuuksia ei kummassakaan ryhmässä varsinaisesti pohdittu. Työnohjaajat pyrkivät luomaan tilaa muutoksen mahdollisuudelle esimerkiksi esittämällä vaihtoehtoisia tulkintoja lasten käytökselle.

Lasta koskevassa puheessa esiintyi jonkin verran eroja paitsi kehysten myös ryhmien välillä. Yksi keskeisimmistä eroista oli perhekotivanhempien esiin tuoma ammatillisuuden ja yrittäjyyden ulottuvuus, jossa lapset näyttivät huomattavasti etäisempinä kuin sijaisvanhempien kuvauksissa. Perhekodeissa sijoitettujen lasten vaihtuvuus oli suurempaa, joten on ymmärrettävää, että emotionaalinen sitoutuminen heihin kuvattiin eri tavoin kuin sijaisperheissä. Pohjolan (2006) mukaan ammatillinen auttaminen on haluttu erottaa ihmissuhteesta ja ammatillisen objektiivisuuden nimissä tietyn etäisyyden säilyttämistä autettavaan pidetään jopa suositeltavana. Pohjola kuvaa etäisyyden säätelyä työntekijän suojautumiskeinona, erityisesti vaikeissa asiakastilanteissa. Jos suojautuminen on liian tehokasta, on vaarana ihmisen esineellistymisen ja muuttumisen kasvottomaksi ”asiakasainekseksi”. Bardy (2013) toteaa läheissuhteiden olevan tärkeitä syvimpien tarpeiden tyydytyksen lähteitä kaikille ihmisille ikään katsomatta. Lapsuudessa niitä pidetään suorastaan elintärkeinä. Sijoitetuille lapsille ja nuorille turvallisten ja luottamuksellisten aikuissuhteiden merkitys on korostuneen tärkeä, koska heidän taustoistaan löytyy lähes poikkeuksetta katkenneita tai riittämättömiä vuorovaikutussuhteita hoitaviin aikuisiin. Lastensuojelussa ja erityisesti sijaishuollossa ihmissuhteet nähdäänkin yhtenä keskeisimmistä lasta tukevista ja onnistumiseen vaikuttavista tekijöistä (esim. Bardy, 2013; Eronen, 2013; Redding ym., 2000; Sipilä & Österbacka, 2013; Wilson ym., 2003). Onkin tärkeää, että työnohjauksen ja muiden

tukitoimien kautta tuetaan riittävästi sijaishuoltajien jaksamista usein haastavissa vuorovaikutussuhteissa sijoitettujen lasten kanssa.

Toisena erona ryhmien välillä oli se, että perhekotivanhempien lapsipuheessa korostui sijaisvanhempia useammin yhteisöllinen ulottuvuus (erityisesti kasvatuksellisessa, ongelmalähtöisessä ja ”lapsen ääni” –kehyksissä). Tämä oli ymmärrettävää, koska perhekodeissa oli keskimäärin useampia sijoitettuja lapsia. Lisäksi yhteisöllä on keskeinen merkitys sosiaalityöntekijöiden tekemissä sijoituspäätöksissä, joten perhekotivanhemmat joutuivat miettimään yhteisöä myös yrittäjyyden intresseistä käsin: olisivatko potentiaaliset lisäsijoitukset yhteisöön mahdollisia?

Ryhmät erosivat myös henkilökohtaiseen kehykseen sijoittuvan puheen määrässä. Perhekotivanhempien ryhmässä henkilökohtaiseen kehykseen sijoittuvaa puhetta käytettiin alusta asti enemmän kuin sijaisvanhempien ryhmässä. Tätä saattaa selittää muun muassa perhekotivanhempiin kohdistuva ammatillisuuden vaatimus, joka kenties kaventaa mahdollisuuksia henkilökohtaisten tunteiden ilmaisuun päivittäisessä kasvatustyössä. Työnohjaus saattoi edustaa perhekotivanhemmille kaivattua mahdollisuutta sijoitettuja lapsia koskevien henkilökohtaisten tunteiden käsittelyyn.

Erving Goffmanin kehysanalyysi (1986) tarjosi välineen eritellä niitä moninaisia tapoja, joilla sijais- ja perhekotivanhemmat puhuivat heille sijoitetuista lapsista ja nuorista työnohjauskontekstissa. Sijaishuolto ja ryhmätyönohjaus määrittivät aineiston keskustelutilanteiden kulttuurisen kontekstin, jonka pohjalta osallistujat tilanteisiin lähtökohtaisesti orientoituivat (Peräkylä, 1990; Puroila, 2002a; Puroila, 2002b). Keskustelun aiheet ja tyyli eivät siis olleet ohjattavien vapaasti valittavissa. Esimerkiksi pahuuskeskustelun yhteydessä N2 sanoi lasten pahuuden olevan ”tabu” ja toi näin ilmi tietoisesti koettelevansa tilanteen määrittelemiä lähestymistapoja lapsiin (Perhekotivanhemmat ote 22, rivi 22).

Eri kehyksissä sijaishuoltaja ilmaisivat itsestään eri puolia, joista Goffman (1986) puhuu persoonina ja rooleina. Erilaiset roolit ja persoonat saattoivat olla keskusteluissa läsnä – saman aikaisesti tai vuorotellen – ohjattavien pohtiessa tilanteita esimerkiksi biologisena vanhempana, sijaishuoltajana ja yrittäjänä. Tämä kuvaa sijaisvanhemmuuden ja perhekotivanhemmuuden monikerroksisuutta sekä siinä rinnakkain olemassa olevia ja vastakkain asettuvia ajatus- ja toimintamalleja (Peräkylä, 1990). Sijaishuoltajuuden monitahoisuus tarkoitti myös lapsipuheen kerrostuneisuutta ja kehysten inklusiivisuutta: jotkin puheenvuoroista sijoittuivat samanaikaisesti useampaan kehykseen. Goffmanin (1986) mukaan kokemus todellisuudesta rakentuukin sen mukaan mihin kulloinkin kiinnitetään huomiota.

Molempien ryhmien työnohjaajat toimivat kannattelijan (holding) ja säiliön (container) funktiossa eli ottivat vastaan ohjattavien vaikeita tunteita ja kokemuksia palauttaen ne istunnon aikana hieman eri tavoin muotoiltuna, niin että asiat saivat positiivisemmän konnotaation (Keski-Luopa, 2007; Punkanen, 2010; Sampolahti, 1996). Työnohjaajien vaihtoehtoiset määrittelyt loivat tilaa muutokselle ja kasvatustyön mielekkyydelle. Jarl Wahlströmin (1992) mukaan juuttuminen ja hämmennys haastavissa tilanteissa johtuu usein keskusteluyhteisössä vallitsevien diskurssien (l. yhteiskunnassa vallitsevien puhumisen ja kirjoittamisen käytäntöjen) yhteentörmäyksistä, yhteensovittamattomuudesta tai yksipuolisuudesta. Väitöskirjassaan *Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeuttisessa keskustelussa* Wahlström kuvaa *kontekstuaalista diskurssia*, jossa voidaan neuvotella vaihtoehtoisista merkityksenannoista ja tarkastella niiden potentiaalisia vaikutuksia. Myös tämän tutkielman aineistona toimivissa työnohjauskeskusteluissa kyky tarkastella sijoitettuja lapsia refleksiivisesti ja siirtyä lasta koskevassa puheessa kehyksestä toiseen näyttäisi olevan yhteydessä muutoksen mahdollisuuksien ilmaisuun.

Eskolan ja Suorannan (2005) mukaan laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta arvioidaan lähinnä tutkimusprosessin luotettavuutena. Laadullisen tutkimuksen lähtökohta on tutkijan avoin subjektiviteetti: laadullisessa tutkimuksessa tutkija itse toimii keskeisenä tutkimusvälineenä. Yksilötöyönä toteutettu laadullinen tutkimus edellytti tarkkaa luotettavuuden ”omavalvontaa”.

Läpäisevyydellä (permeability) tarkoitetaan luotettavuuden arvioinnin yhteydessä sellaista ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä, joka on avointa uusille havainnoille ja niiden kautta mahdolliselle muutokselle (Stiles, 2003). Kehysanalyysi menetelmänä edellytti avointa kysymyksenasettelua ja läpäisevyyttä, koska kehykset nousivat aineistosta itsestään ja tarkentuivat läpi analyysiprosessin. Kävin koko tutkielman tekoprosessin ajan tiivistä vuoropuhelua aineiston kanssa ja tulin hyvin tutuksi sekä DVD-aineiston että litteroitujen aineistojen kanssa. Tarpeen vaatiessa palasin litteraatioiden ääreltä (ja niiden kanssa) DVD-aineistojen pariin pyrkien näin lisäämään tulkintojeni luotettavuutta. Tutkielman tekoprosessia tuki tutkimuspäiväkirja, jonka kautta kaikki prosessin vaiheet tulivat tietoisemmiksi. Se myös mahdollisti aikaisempien vaiheiden mieleenpalauttamista.

Laadullisessa tutkimuksessa analyysin luotettavuuden voidaan nähdä muodostuvan muun muassa: *uskottavuudesta* (credibility), joka edellyttää, että analyysissä esitetty rekonstruktio osallistujien kokemuksesta on ajateltavissa oleva; *siirrettävyydestä* (transferability), joka viittaa siihen, missä määrin analyysin tuloksena syntyneet tulkinnat on sovellettavissa vastaavaan ilmiöön toisessa kontekstissa; *käyttövarmuudesta* (dependability), joka tarkoittaa analyysitavan soveltuvuutta useimpiin tapauksiin, niiden keskinäisestä poikkeavuudesta ja ulkoisten tekijöiden aiheuttamasta vaihtelusta huolimatta sekä *vahvistettavuudesta* (confirmability), joka tarkoittaa, että

samasta aineistosta voitaisiin saada eri analyysikeinoin vastaavia tuloksia (Stiles, 2003; Guba & Lincoln, 1985 Wahlströmin, 1992 mukaan).

Helpottaakseni uskottavuuden arviointia lukijan kannalta olen sisällyttänyt tulososaan runsaasti aineisto-otteita molemmista ryhmistä. Muun muassa rivinumeroiden avulla ja kielellisiä ilmauksia *kursivoimalla* pyrin mahdollisimman konkreettisesti osoittamaan, mihin tulkintani on pohjautunut (Stiles, 1993). Olen kuitenkin tehnyt päätökset aineisto-otteista yksin, mikä kasvattaa vääristymien mahdollisuutta niiden valinnassa. Parityöskentelyn kautta analyysin uskottavuutta olisi ollut mahdollista parantaa. Ohjauskeskustelut toimivat apuna analyysin uskottavuuden testaamisessa. Tulosten siirrettävyyden ja käyttövarmuuden puolesta puhuu se, että neljä viidestä kehyksestä oli löydettävissä sekä sijaisvanhempien että perhekotivanhempien ryhmästä. Kehysten monitahoisuus ja monikerroksisuus mahdollistaneet päätymisen myös toisella tavalla jäsenneltyihin kehyksiin. Tulosten osalta tulee ottaa huomioon myös se konteksti, jossa lasta koskeva puhe tuotettiin: työnohjaus. On oletettavaa, että työnohjauksessa lapsipuhe painottui sellaisiin asioihin, jotka ohjattavat kokivat haasteellisina ja joihin he kaipasivat ohjausta. Työnohjauskontekstissa esiintyvistä lapsipuheesta ei siis voida tehdä yleistyksiä ohjaustilanteen ulkopuolelle eikä sen esimerkiksi voida olettaa kattavasti kuvaavan osallistujien suhdetta sijoitettuihin lapsiin.

Lastensuojelu ja sijaishuolto tuovat mukanaan arkaluonteisia aiheita, mikä korostui työnohjauskontekstiin sijoittuvassa aineistossa. Tutkimusprosessin aikana keskeisimpiä eettisiä kysymyksiä oli osallistujien ja sijoitettujen lasten anonymiteetin varmistaminen (mikä vaikutti mm. aineisto-otteiden valintaan). Aineisto nosti etenkin alkuvaiheessa tutkijankin tunteita pintaan, mikä edellytti niiden tietoista työstämistä (mm. tutkimuspäiväkirjan ja ohjauskeskustelujen kautta). Pyrin varmistamaan osallistujien ilmaisujen ymmärtämisestä perehtymällä aineistoon syvällisesti. Analyysissa puolestaan pyrin autenttiseen ja totuudelliseen rekonstruktioon ohjattavien kokemuksista. Ohjattavat osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisuuden ja tietoon perustuvan suostumuksen pohjalta. Useat osallistajat ilmaisivat myös kokeneensa ohjauksen hyödyllisenä, riippumatta siitä oliko heillä samanaikaisesti muuta työnohjausta.

Suomalaiselle lastensuojelututkimukselle on suuri tilaus (ks. esim. Pekkarinen, 2011; Sipilä & Österbacka, 2013). Elina Pekkarisen (2011) mukaan ”-- lastensuojelun tutkimuksessa on suuria aukkoja, joiden tutkimus on eettisesti toteutettavan lastensuojelun kannalta aivan välttämätöntä.” Suomalaisen lastensuojelun asiantuntijoiden näkemyksiä kartoittaneissa fokusryhmähaastatteluissa – liittyen lastensuojelututkimuksen tilaan ja tarpeisiin – yksi useimmin esiin nousseista tutkimusteemoista oli sijaishuollon tutkimus ja siihen liittyvät tutkimusaukot (Pekkarinen, 2011). Sipilä ja Österbacka (2013) nostavat esiin tapaustutkimuksen tarpeellisuuden, koska ainoastaan sen kautta näyttäytyvät ne yksilölliset ja kompleksiset vuorovaikutussuhteet, joihin onnistumiset ja

epäonnistumiset lastensuojelussa perustuvat. Tämä tutkielma pyrki raottamaan joitakin sijaisvanhempien ja perhekotivanhempien näkökulmia näihin suhteisiin. Lasta koskevan puheen osalta kiinnostava jatkotutkimuskysymys olisi esimerkiksi sijaishuoltajien muutoksen mahdollisuuksia sisältävän lapsipuheen yhteys sijoitusten pysyvyyteen.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. painos). Tampere: Vastapaino.
- Amini Virmani, E., & Ontai, L. L. (2010). Supervision and training in child care: Does reflective supervision foster caregiver insightfulness?. *Infant Mental Health Journal*, 31(1), 16-32.
- Bardy, M. (2013). Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa M. Bardy (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. 4. uudistettu painos (s. 49–78) Tampere: THL
- Bernard J. M. & Goodyear R. K. (1992). *Fundamentals of Clinical Supervision*. Boston (Mass): Allyn and Bacon.
- Bernstein, V. J., & Edwards, R. C. (2012). Supporting early childhood practitioners through relationship-based, reflective supervision. *NHSA Dialog*, 15(3), 286-301.
- Eronen, T. (2013). *Viisi vuotta huostaanotosta – Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisisista poluista*. Tampere: THL. Raportti 4/2013. [Verkkoaineisto]. [Viitattu 15.11.2015]. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-833-9>
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2005). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. (7. painos). Tampere: Vastapaino.
- Goffmann, E. (1986). *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern University Press.
- Hallituksen esitys eduskunnalle perhehoitolaiksi. HE 256/2014. [Verkkoaineisto]. [Viitattu 24.10.2015]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140256>
- Hurtig, J., Laitinen, M., & Uljas-Rautio, K. (toim.) (2010). *Ajattele itse! Tutkimuksellisen lukutaidon perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hurtig, J., & Laitinen, M. (2006). Paha ihmisyyden ja ammatillisen auttamisen haasteena. Teoksessa M. Laitinen & J. Hurtig (toim.), *Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä*. 2. täydennetty painos (s. 8–17) Jyväskylä: PS-kustannus.
- Husso, M., Virkki, T., Notko, M., Holma, J., Laitila, A. & Mäntysaari, M. (2012). Making sense of domestic violence intervention in professional health care. *Health and Social Care in the Community*, 20(4), 347-355.
- Jokinen, A., & Suoninen, E. (toim.) (2000). *Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta*. Tampere: Vastapaino.
- Keski-Luopa, L. (2007). *Työnohjaus vai superviisaus: työnohjausprosessin filosofisten ja kehityspsykologisten perusteiden tarkastelua*. Oulu: Metanoia instituutti.
- Kääriäinen, A. (2006). Lapset sosiaalityön asiakasdokumenteissa. Teoksessa H. Forsberg, A. Ritala-Koskinen & M. Törrönen (toim.), *Lapset ja sosiaalityö: kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*, (s. 45-67). Juva: PS-kustannus.
- Laitila, A. (2007). Ennen ja jälkeen huostaanoton. Kehittyvän reflektion muodot ja asiantuntijuuden ulottuvuudet ehkäisevässä ja korjaavassa lastensuojelutyössä. Tutkimussuunnitelma. Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos.
- Laki yksityisistä sosiaalipalveluista 22.7.2011/922. [Verkkoaineisto]. [Viitattu: 25.10.2015]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110922>

- Lastensuojelulaki 13.4.2007/314. [Verkkoaineisto]. [Viitattu 24.8.2015]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Muuronen, K., Sariola, H., & Varsa, M. (2009). *Sijaishuolto sisältäpäin – tekijät tietäjinä. Kysely alalla toimiville*. Helsinki: Talentia & Lastensuojelun keskusliitto. [Verkkoaineisto]. [Viitattu 22.10.2015]. Saatavissa: <http://www.lskl.fi/files/134/TtABbjk9.pdf>
- Nurminen, K-M. (2015). Tuki joka toimii. Perhehoidon työnohjaukseen tulossa opas. *Perhehoito*. Perhehoitoliitto ry:n tiedotuslehti. 4, 18–21. [Verkkoaineisto]. [Viitattu 22.10.2015]. Saatavissa: <http://www.perhehoitoliitto.fi/files/1043/tyonohjaus.pdf>
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. [Verkkoaineisto]. [Viitattu 24.8.2015]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>
- Paunonen-Ilmonen, M. (2001). *Työnohjaus toiminnan laadunhallinnan varmistaja*. Porvoo: WSOY.
- Pekkarinen, E. (2011). *Lastensuojelun tieto ja tutkimus - Asiantuntijoiden näkökulma*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 51. [Verkkoaineisto]. [Viitattu 14.11.2015]. Saatavissa: <http://nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/lastensuojeluntieto.pdf>
- Perhehoitolaki 20.3.2015/ 263. [Verkkoaineisto]. [Viitattu 24.8.2015]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150263>
- Peräkylä, A. (1990). *Kuoleman monet kasvot. Identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa*. Tampere: Vastapaino.
- Pohjola, A. (2006). Pahan säikeitä auttamistyössä. Teoksessa M. Laitinen & J. Hurtig (toim.) *Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä*. 2. täydennetty painos (s. 42–62). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Punkanen, T. (2010). *Työnohjaus muutoksen moottorina*. Helsinki: Tammi.
- Puroila, A-M. (2002a). *Erving Goffmanin kehysanalyysi sosiaalisen todellisuuden jäsentäjänä*. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 41.
- Puroila, A-M. (2002b) *Kohtaamisia päiväkotiarjessa: Kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön*. Oulu: Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja
- Puroila, A-M. (2010). Vuorovaikutuksen lukutaito. Teoksessa J. Hurtig, M. Laitinen, & K. Uljas-Rautio, (toim.) *Ajattele itse! Tutkimuksellisen lukutaidon perusteet*. (s.121-148). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Redding, R. E., Fried, C. & Britner, P. A. (2000). Predictors of placement outcomes in treatment foster care: Implications for foster parent selection and service delivery. *Journal of Child and Family Studies*. 9(4), 425–447.
- Saastamoinen, K. (2010). *Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan*. Helsinki: Edita.
- Sampolahti, M. (1996). Johtaja ja työnohjaaja – kaksi roolia toistensa palveluksessa. Teoksessa S. Keskinen (toim.) *Ryhmäilmiöt ja työnohjaus*, (s.38–52). Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Scheff, T. J. (2005). The Structure of Context: Deciphering Frame Analysis*. *Sociological theory*, 23(4), 368-385.

- Sipilä, J., & Österbacka, E. (2013). *Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Perheitä ja lapsia tukevien palveluiden tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus. Valtiovarainministeriön julkaisu 11/2013.* [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Valtiovarainministeriö. [Viitattu 24.10. 2015]. Saatavissa: http://www.2014.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/08_muut_julkaisut/20130408Enemmae/perhe_NETTI.pdf
- Soilevuo Grønnerød, J. (2004). On the meanings and uses of laughter in research interviews. Relationships between interviewed men and woman interviewer. *Nordic Journal of Youth Research*, 12(1), 31-49.
- Stiles, W. B. (1993). Quality control in qualitative research. *Clinical Psychology Review*. 13(6), 593–618
- Stiles, W. B. (2003). Qualitative Research: Evaluating the Process and the Product. Teoksessa S. Llewelyn & P. Kennedy (toim.) *Handbook of Clinical Health Psychology*. (s. 477–499). West Sussex: Wiley.
- Suomen virallinen tilasto. Lastensuojelu 2013. [Verkkójulkaisu]. Tilastoraportti 26/2014. ISSN 1798–0887. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 24.8.2015]. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014111346266>
- Virkki, T., Husso, M., Notko, M., Holma, J., Laitila, A. & Mäntysaari, M. (2015). Possibilities for Intervention in Domestic Violence: Frame Analysis of Health Care Professionals' Attitudes. *Journal of Social Service Research*. 41(1), 6 – 24.
- Wahlström, J. (1992), *Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeuttisessa keskustelussa*. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, 94.
- Wilson, K., Petrie, S. & Sinclair, I. (2003) A Kind of Loving: A Model of Effective Foster Care. *British Journal of Social Work*. 33(8), 991–1003.

LIITE 1: LITTEROINNISSA KÄYTETYT SYMBOLIT

(Jokinen & Suoninen, 2000)

(2)	tauco, jonka kesto sekunteina
(.)	alle sekunnin mittainen tauco
[päällekkäispuheen alku
]	päällekkäispuheen päättyminen
=	puheenvuorojen välillä ei ole taucoa
°hiljaa	hiljaisella äänellä puhuttu kohta
<u>äänekäs</u>	kova ääni tai painotus
e:i	(kaksoispiste) äänteen venytys
kou-	(tavuviiva) kesken jäänyt sana
.hhh	kuuluva sisäänhengitys
hhh	kuuluva uloshengitys
.hjoo	(piste sanan edessä) sana lausuttu sisäänhengittäen
heh heh	nauru (osassa näytteistä maininta kaksoissulkeissa esim. ((nauraen))
(epävarma)	(teksti suluissa) epäselvä kohta, jonka sisällöstä ei varmuutta
()	(tyhjät sulut) sana tai puheen jakso, josta ei ole saatu selvää
(())	kaksoissulkeissa litteroijan huomioita
(--)	tekstin poisjätö otteen keskeltä
[tyttö]	poisjätetty tunnistetieto

SV tarkoittaa sijaisvanhempien ryhmää ja PK perhekotivanhempien ryhmää ja ryhmätunnisteen perässä oleva numero kertoo, mistä tapaamiskerrasta on kysymys.

N1 tarkoittaa pariskunnan 1 vaimoa, M2 pariskunnan 2 miestä jne. O tarkoittaa ohjaajaa.

Henkilöiden ja paikkakuntien nimet sekä muut tunnistettavuuteen liittyvät tiedot on jätetty mainitsematta tai muutettu.